

Ekološka kriza i održivi razvoj društva

Žido, Katarina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:542771>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)



VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb

Stručni diplomski studij
Menadžment javnog sektora

KATARINA ŽIDO

EKOLOŠKA KRIZA I ODRŽIVI RAZVOJ DRUŠTVA

DIPLOMSKI RAD

Zaprešić, 2023. godine

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb**

**Stručni diplomski studij
Menadžment javnog sektora**

DIPLOMSKI RAD

EKOLOŠKA KRIZA I ODRŽIVI RAZVOJ DRUŠTVA

**Mentor:
Dr.sc. Branko Mihaljević, prof.v.š.**

**Naziv kolegija
Upravljanje kriznim situacijama**

**Studentica:
Katarina Žido**

**JMBAG studenta:
0283030007**

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	3
1.1. Predmet i problem rada.....	4
1.2. Svrha i ciljevi rada.....	4
1.3. Metodologija.....	4
1.4. Struktura rada.....	4
2. POJAM, ZNAČAJKE I VRSTE KRIZA	5
2.1. Pojam krize.....	5
2.2. Značajke kriza.....	6
2.3. Vrste i uzroci kriza.....	8
3. UPRAVLJANJE KRIZOM U JAVNOM SEKTORU	10
3.1. Proces upravljanja krizom.....	10
3.2. Pristupi upravljanju krizom u javnom sektoru.....	13
3.2.1. Anticipativni pristup upravljanju krizom.....	13
3.2.2. Reaktivni pristup upravljanju krizom.....	14
3.3. Modeli upravljanja kriznim situacijama.....	15
3.3.1. Petakov i ostali modeli upravljanja kriznim situacijama iz 1990-ih godina.....	15
3.3.2. Prikaz modela upravljanja kriznim situacijama u 21. stoljeću s naglaskom na upravljanje krizom sukladno teoriji javnog upravljanja.....	17
4. EKOLOŠKE KRIZE	22
5. KONCEPT UPRAVLJANJA EKOLOŠKIM KRIZAMA	25
6. KRIZNE SITUACIJE U 21. STOLJEĆU KAO ALARM ZA ODRŽIVO UPRAVLJANJE DRUŠTVOM	30
6.1. Utjecaj teorističkog napada na 31	
6.2. Utjecaj globalne financijske krize u SAD-u i europske dužničke krize na društvo.....	33
6.3. Utjecaj arapskog proljeća i migrantske krize na društvo u Europskoj uniji.....	35
6.4. Utjecaj pandemije covid-19 na društvo.....	37
6.5. Utjecaj rata u Ukrajini, energetske krize i inflacijskih kretanja na društvo.....	39

7. Značajke upravljanja ekološkim i društvenim krizama u cilju održivog razvoja društva.....	40
8. ZAKLJUČAK.....	45
9. IZJAVA.....	46
10. LITERATURA.....	47
10.1. Knjige	47
10.2. Znanstveni članci.....	48
10.3. Internet izvori.....	51
11. POPIS SLIKA.....	53
12. ŽIVOTOPIS	54

SAŽETAK

Znanost, tehnologiju i političke institucije ljudi su koristili za izgradnju svijeta društvenih institucija i infrastrukture. Resursi okoliša propadali su, iscrpljivali se, dopunjavali i obnavljali kroz povijest civilizacije. U gospodarstvu i okolišu vidljivi su i pozitivni i negativni učinci ljudske aktivnosti. Danas je neporecivo da propadanje okoliša sve više ugrožava ljudske živote. Čak su i ekonomski najrazvijenije zemlje svijeta shvatile hitnost sprječavanja masovnog pogoršanja okoliša, koje je često uzrokovano ubrzanjem "kotača razvoja", bilo da se radi o industrijskom, poljoprivrednom ili bilo kojem drugom. Budući da sada ima sve manje dostupnih prirodnih resursa, a oni se također degradiraju ljudskim djelovanjem, ideja održivog razvoja postaje sve važnija. Umjesto usporavanja gospodarskog rasta ili tehnološkog napretka, održivi razvoj pokušava postići održivu stopu rasta potrebnu za zadovoljenje ljudskih potreba za materijalnim dobrima uz održavanje ograničenih prirodnih resursa i zaštitu okoliša.

Ključne riječi: krizna situacija, ekološka kriza, upravljanje krizama, održivi razvoj

ABSTRACT

Science, technology and political institutions have been used by humans to build a world of social institutions and infrastructure. Environmental resources have deteriorated, been depleted, replenished and renewed throughout the history of civilization. Both positive and negative effects of human activity are visible in the economy and the environment. Today, it is undeniable that the deterioration of the environment increasingly endangers human lives. Even the most economically developed countries of the world have realized the urgency of preventing massive environmental degradation, which is often caused by the acceleration of the "wheel of development", be it industrial, agricultural or otherwise. Since there are now fewer and fewer natural resources available, and they are also being degraded by human activity, the idea of sustainable development is becoming more and more important. Instead of slowing economic growth or technological progress, sustainable development attempts to achieve the sustainable growth rate necessary to meet human needs for material goods while maintaining limited natural resources and protecting the environment.

Keywords: crisis, ecological crisis, crisis management, sustainable development

1. UVOD

Ekološka kriza odnosi se na niz značajnih problema koji utječu na planet, a rezultat su eksploatacije prirodnih resursa, degradacije okoliša i pretjeranog oslanjanja globalnog gospodarstva i društva na uporabu fosilnih goriva. Ovu situaciju karakterizira ozbiljan poremećaj ekoloških sustava, koji zauzvrat imaju štetan utjecaj na sve oblike života, uključujući neživu i živu prirodu. Ekološka kriza podrazumijeva klimatske promjene, smanjenje bioraznolikosti, zagađenje tla, vode i zraka, krčenje šuma, propadanje prirodnih staništa i prekomjernu potrošnju resursa što ima značajne implikacije na ekosustave, gospodarstvo, društvo i dobrobit ljudi. Ekološka kriza višestruko je uzrokovana ljudskim aktivnostima, uključujući neodrživu poljoprivredu, intenzivnu industrijsku proizvodnju, nepravilno gospodarenje otpadom, pretjeranu potrošnju energije te kršenje zakona i propisa o zaštiti okoliša. To je rezultiralo degradacijom ekosustava, iscrpljivanjem prirodnih resursa, izumiranjem vrsta, padom kvalitete okoliša i destabilizacijom globalnog ekološkog sustava. Upravljanje ekološkom krizom zahtijeva suradnju na globalnoj razini, uključujući redukciju emisija stakleničkih plinova, održivo upravljanje resursima, očuvanje biološke raznolikosti, promicanje obnovljive energije, očuvanje ekosustava i provedbu mjera za suzbijanje onečišćenja okoliša. Značenje održivosti, zaštite okoliša i očuvanja prirode postaje sve važnije u osiguravanju zdrave budućnosti na Zemlji.

Koncept održivog razvoja ključan je u rješavanju ekološke krize budući da nudi strukturirani pristup u uravnoteženju zahtjeva i potreba za ekonomskom ekspanzijom, pravednim odnosima u društvu i očuvanjem okoliša. Putem održivosti se jamči zadovoljenje zahtjeva sadašnje generacije uz očuvanje sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Održivi razvoj daje prioritet zaštiti okoliša promicanjem održivog korištenja prirodnih resursa, smanjenjem onečišćenja i očuvanjem ekosustava. Ovaj pristup ima za cilj spriječiti bilo kakvu dodatnu štetu okolišu i ublažiti degradaciju okoliša. Pitanje klimatskih promjena može se riješiti kroz provedbu prakse održivog razvoja. To uključuje smanjenje emisije stakleničkih plinova, promicanje korištenja obnovljivih izvora energije, poboljšanje energetske učinkovitosti i prilagodbu utjecajima klimatskih promjena. Koncept održivog razvoja usko je povezan s očuvanjem biološke raznolikosti, budući da igra ključnu ulogu u održavanju stabilnosti ekosustava i očuvanju dugoročnog opstanka flore i faune. Održivi razvoj ima za cilj postići stanje ravnoteže između ekonomskog napretka i socijalne pravde, uključujući borbu za temeljna ljudska prava. Održivi

razvoj je koncept kojim se promiče usvajanje ekološki prihvatljivih tehnologija, održivih poslovnih praksi i inovacija, što rezultira stvaranjem zelenih poslova. Ovaj pristup smanjuje mogućnost gospodarskih poremećaja koji mogu nastati zbog nedostatka resursa i klimatskih promjena.

1.1. Predmet i problem rada

U radu se analizira važnost upravljanja ekološkim i društvenim krizama u kontekstu globalne ekološke krize, oslanjajući se na koncept održivog razvoja. U uvjetima kada ekspanzivan ekonomski rast počinje ugrožavati ekološku i socijalnu dimenziju života, ključno je poznavati pristupe upravljanju ekološkim i društvenim krizama jer se radi o globalnoj prijetnji s dugoročnim posljedicama po egzistencijalne potrebe ljudi, biljaka i životinja.

1.2. Svrha i ciljevi rada

Rad je napisan sa svrhom podizanja svijesti i promicanja spoznaja o ekološkim i društvenim krizama te održivom razvoju kao i sa svrhom identificiranja značajki upravljanja navedenim krizama. Kroz integraciju održivog razvoja u upravljanje krizama, cilj rada je istražiti kako se mogu pomiriti ekonomska, društvena i ekološka komponenta razvoja.

1.3. Metodologija

Za pisanje rada su korišteni sekundarni podaci. Ti su podaci obrađeni metodom analize, sinteze te primjenom povijesne i deskriptivne metode.

1.4. Struktura rada

Rad se sastoji od osam poglavlja te započinje uvodom u kojem su prikazane značajke i međuovisnost između ekoloških kriza i održivog razvoja. Potom je predstavljeno pojmovno određenje krize i njezinih značajki te je naveden osvrt na vrste kriza. Pristupi upravljanja kriznim situacijama u javnom sektoru tema su trećeg poglavlja, dok su modeli upravljanja krizama obrazloženi u četvrtom poglavlju. U četvrtom poglavlju se definiraju ekološke krize, a u petom koncept upravljanja ekološkom krizom. Priroda kriznih situacija u suvremenom društvu je tema šestog poglavlja, iza kojeg se u sedmom poglavlju obrazlažu značajke upravljanja ekološkim i društvenim krizama u cilju održivog razvoja. U zaključku su istaknute ključne spoznaje o upravljanju ekološkim i društvenim krizama u kontekstu održivog razvoja.

2. POJAM, ZNAČAJKE I VRSTE KRIZA

Svi aspekti života podložni su različitim vrstama rizika ili vjerojatnosti razvoja nepovoljnog ishoda određenog događaja (Doležal, 2016), situacije ili plana, a kriza nastaje kada se nepovoljni i neželjeni ishod događaja uistinu i ostvari. Krizne situacije i upravljanje njima postaju sve aktualnije pitanje na različitim razinama, od globalne do lokalne, iz razloga što se priroda okruženja na svim razinama kontinuirano i ubrzano mijenja. Nekadašnje statično okruženje u kojem su promjene bile spore i u velikoj mjeri očekivane je zamijenjeno turbulentnim i brzo promjenjivim okruženjem u kojem se jedino promjena može smatrati stalnom. Iz tog razloga ne iznenađuje ni češća pojava kriznih situacija koja je rezultat nepredvidivosti okolnosti u okruženju suvremenog svijeta koji je obilježen visokim stupnjem međuovisnosti na globalnoj razini (Brown, 2010).

2.1. Pojam krize

Pojam krize nije jednoznačno definiran, ali se radi o konceptu kojem se svakako pridaje velik značaj u suvremenom globalnom okruženju te je dostupan velik broj radnih definicija pojma krize. Te će se definicije istaknuti u nastavku.

„Etimološki gledano, riječ kriza potječe iz grčkog jezika. U staroj Grčkoj riječ kriza (κρίσις) značila je “presudu” ili “odluku”, to jest presudni trenutak koji odlučuje o daljnjem pozitivnom ili negativnom razvoju neke stvari ili situacije. Bit krize jest da u određenom trenutku treba odlučiti (ili donijeti odluku), ali da još (uvijek) nije odlučeno“ (Kešetović, Toth i Podbregar, 2012:37). Iz navedene se definicije krize može razlučiti da je tijek krize kao nepovoljnog i neželjenog događaja uvelike uvjetovan kvalitetom odlučivanja o nastalom ishodu s ciljem suzbijanja i smanjivanja nastalih neželjenih posljedica krizne situacije.

Jedna od široko prihvaćenih definicija krize datira još iz 1998. godine. Kriza se definira kao „situacija u kojoj postoji percipirana prijetnja temeljnim vrijednostima ili funkcijama koje održavaju život društvenog sustava koji zahtijeva hitne korektivne mjere u neizvjesnim okolnostima“ (Rosenthal, Charles i Hart, 1989:23). U ovoj se definiciji kao kriterij za nastanak krize ne ističe razina stvarne, već percipirane prijetnje od strane zajednice u svezi s nepovoljnim

dogadajem koji ima potencijal ugrožavanja temeljnih vrijednosti. Potreba za hitnom reakcijom na kriznu situaciju je sastavni dio definicije jer je takva reakcija odraz prirodnih ljudskih mehanizama obrane i aktivacijom nagona za preživljavanje u neizvjesnim i opasnim situacijama. Zbog odgovornosti koju ima za djelovanje u interesu društva javnosti te zaštiti sigurnosti građana, velik značaj u kriznim situacijama se pridaje nadležnim javnim tijelima.

„Razmatrajući prirodu krize, skupina autora u knjizi *Politika upravljanja krizama* (2010:11-12) navodi da se izraz kriza odnosi na neočekivanu i nepoželjnu situaciju. Kako se krize javljaju u više vidova i oblika, neki potencijalno razarajući slučajevi jednostavno se ne dogode jer su nadolazeće slabosti i prijetnje odgovarajuće procijenjene i usmjerene. Do kriza zapravo dovodi pogrešno opažanje i zanemarivanje“ (Ivanović, 2014:14). U navedenom citatu se također zaključuje da je kriza neočekivana situacija ili događaj s nepovoljnim ili neželjenim ishodom za zajednicu i njezine vrijednosti. No, osim samog definiranja pojma krize, naglašava se i uzročno-posljedična veza između sposobnosti opažanja i predviđanja odgovornih osoba i nastanka same krize.

Na temelju prikaza pojedinih radnih definicija pojma krize, može se sažeto istaknuti da je kriza situacija koja predstavlja neposrednu i značajnu prijetnju određenoj zajednici i njezinim temeljnim vrijednostima te izaziva visok stupanj nesigurnosti. To je razdoblje intenzivnih poteškoća ili opasnosti koje mogu rezultirati katastrofalnim posljedicama ako se rješavanju krize ne pristupi brzo i učinkovito. Krizne situacije obično potrebu donošenja brzih i primjerenih te korisnih odluka u uvjetima neizvjesnosti.

2.2. Značajke kriza

Značajke kriza će biti prikazane sukladno poimanju krize kao činjenice sa pozitivističkog stajališta koje počiva na kvantifikaciji i mjerljivosti. Primjena pozitivizma na koncept krize stoga zahtijeva definiranje činjenično utemeljenih i konkretnih značajki koje su svojstvene svim pojavnim oblicima krize. Sukladno navedenom, definirana su tri ključna kriterija temeljem kojih se potvrđuje nastanak krizne situacije. Ti su kriteriji:

- postojanje ozbiljne prijetnje,
- visoka razina neizvjesnosti,

- potreba za hitnim djelovanjem u cilju suzbijanja krize (Drennan, McConnel i Stark, 2014:15).

O postojanju ozbiljne prijetnje je riječ kada je ozbiljno ugrožena temeljna potreba čovjeka i društva za sigurnošću. Postojanje ozbiljne prijetnje po sigurnost se može pojaviti u različitim oblicima, a najčešće se radi o situacijama koje imaju potencijal ozbiljnog ugrožavanja života i imovine građana koje dovodi do snažnog osjećaja nesigurnosti u zajednici zahvaćenoj krizom (Drennan i sur., 2014). U svim je krizama uz stvarnu prijetnju osobito važna i percepcija prijetnje od strane ključnih javnosti. Uloga percepcije prijetnje važan je čimbenik koji treba uzeti u obzir pri upravljanju kriznom situacijom, jer može utjecati na nastanak i tijek krize. Cohenova studija iz 1978. godine istraživala je odnos između percepcije prijetnje i nastanka krizne situacije i otkrila da je u nekim slučajevima percepcija prijetnje važnija od same stvarne prijetnje. Stoga je učinkovita krizna komunikacija ključna u upravljanju kriznom situacijom, jer može pomoći u kontroli percepcije prijetnje (Cohen, 1978).

Visoka razina neizvjesnosti je također važna značajka sve krize jer je u prirodi krize dramatično narušavanje uobičajenog *statusa quo* (Brčić, Malbašić i Đukes, 2013). Svaka novonastala nepovoljna situacija uzrokuje visoku razinu neizvjesnosti jer nije moguće primjenjivati uobičajene parametre i alate pri odlučivanju, a često se ne može ni raspolagati adekvatnom podlom za odlučivanje upravo zbog visoke razine neizvjesnosti koja prati krizne situacije. Razinu neizvjesnosti je moguće mjeriti njezinom magnitudom i trajanjem (Finn, Misore i Usher, 2020). U uvjetima vrlo visoke neizvjesnosti je nužno razviti novi model upravljanja koji omogućuje kontinuirano učenje i fleksibilne odgovore na nepredvidive značajke krizne situacije kako se krizni uvjeti mijenjaju i razvijaju.

Visoke razine prijetnji i opasnosti po zajednicu zajedno s neizvjesnim kriznim okolnostima rezultiraju hitnom potrebom za akcijom, kao trećom značajkom svake krizne situacije. Razlog tome proizlazi iz činjenice što se jedino hitnim odgovorom na novonastalu situaciju mogu spriječiti daljnje eskalacije kriza kao i umanjiti negativne posljedice kriznih situacija. Kada su u pitanju krizne situacije, javni sektor ima primarnu odgovornost djelovanja u javnom interesu. Ovisno o konkretnoj kriznoj situaciji, priroda hitnog odgovora odgovornih osoba iz javnog sektora se može značajno razlikovati. U određenim situacijama će biti potrebno organizirati akcije spašavanja života i imovine, a u drugim krizama fokus hitnog odgovora odgovornih osoba u javnom sektoru

treba biti na smirivanju percepcije prijatnji od strane javnosti. Neovisno o prirodi krizne situacije, javni sektor ima jedinstvenu ulogu s obzirom na politički i pravni autoritet te resurse koje posjeduje, a koje je potrebno angažirati sukladno prioritetima i konkretnim potrebama ciljnih skupina društva koje su zahvaćene kriznom situacijom (Drennan i sur., 2014).

Iz prikazanih značajki krize se zaključuje da je to nepovoljna situacija koja može ozbiljno naštetiti najvažnijim vrijednostima zajednice (život, imovina, sigurnost) te ju karakterizira prijatnja, visoka neizvjesnost i vremenski pritisak u donošenju odluka. Kriza, budući da je neočekivana, neplanirana i neželjena, prijati stabilnosti zajednice i njezinoj primarnoj potrebi za sigurnošću. Kako kriza predstavlja diskontinuitet u odnosu na očekivanja građana, prati ju snažan osjećaj nesigurnosti. U situaciji neizvjesnosti donošenje odluka je ozbiljno ugroženo jer je mogućnost predviđanja ishoda određene odluke u kriznoj situaciji značajno smanjena. No, odgovorni za donošenje odluka u kriznoj situaciji trebaju biti svjesni da je kriza događaj s ambivalentnim ishodom; to jest, kriza može rezultirati i negativnim i pozitivnim razvojem događaja koji su u službi boljeg djelovanja u javnom interesu i uspješnijeg zadovoljavanja potreba građana. Dakle, kriza ujedno može označavati i znakovitu prekretnicu u pogledu iskustvenog učenja pa stoga može pružiti i priliku za napredak kada se njome adekvatno upravlja (Ivanović, 2014).

2.3. Vrste i uzroci kriza

Krize se mogu podijeliti prema više kriterija (npr. financijske, zdravstvene, ekološke, društvene ili poslovne krize), no za razumijevanje samih uzroka krize, a time i za donošenje odluka o upravljanju kriznom situacijom, najznačajnijom podjelom kriza se može smatrati podjela na prirodne krize i krize koje su uzrokovane ljudskim djelovanjem (Putra, 2009).

Navedena podjela dovodi do mogućnosti razlikovanja uzroka kriza. Uzorci kriza se mogu podijeliti na egzogene ili vanjske uzroke kriza nad kojima nadležna tijela u javnom sektoru nemaju značajnu razinu kontrole, već se upravljanje krizom u takvim situacijama svodi na provedbu pravodobnih korektivnih mjera s ciljem ublažavanja posljedica krizne situacije. Prirodne katastrofe su primjeri kriza uzrokovanih egzogenim čimbenicima na koje nadležna tijela u javnom sektoru ne mogu imati utjecaj (Putra, 2009). Prirodne krize, kao što su poplave, potresi i uragani

zahtijevaju od nadležnih tijela u javnom sektoru poduzimanje potrebnih koraka kako bi zaštitile ljude i imovinu pripremajući planove za postupanje u slučaju prirodnih katastrofa unaprijed. To može uključivati planove evakuacije, logistike i dostave zaliha hrane. Također je važno razmotriti kako komunicirati s pojedinim ciljnim skupinama javnosti tijekom prirodne katastrofe kako bi svi bili svjesni situacije i kako bi se mogle poduzeti odgovarajuće mjere (Laws i Prideaux, 2006).

Drugu važnu skupinu uzroka kriznih situacija čine endogeni ili unutarnji uzroci krize. Kod ove vrste kriza je nužno prepoznavanje propusta u upravljanju rizicima i jasno identificiranje odgovornosti za nastanak krize u okvirima javnog sektora. Uzorci endogeno uzrokovanih kriza mogu biti individualni propusti i pogreške, pogreške na organizacijskoj kao i pogreške na sustavnoj razini. Unutarnje krize proizlaze iz određene hijerarhijske razine u samom javnom sektoru (strateške, taktičke ili operativne) i mogu biti uzrokovane nizom unutarnjih čimbenika kao što su loše upravljanje financijama, neetičko ponašanje ili loše donošenje odluka. Ove vrste kriza mogu biti posebno štetne jer često uzrokuju nepovjerenje ciljnih skupina javnosti, s osobitim naglaskom na nepovjerenje građana (Jugo, Skoko i Petrović, 2021).

Kad je riječ o krizama koje su uzrokovane endogeno, potrebno je detaljno utvrditi prirodu krize. Primjerice, može se raditi o financijskoj krizi koja je uzrokovana nerazmjerom između proračunskih prihoda i rashoda i neadekvatnim upravljanjem javnim financijama, što posljedično dovodi do smanjenja razine kvalitete javnih usluga za građane. U suvremenom okruženju je vrlo važna uloga tehnologije u poslovanju. U slučaju neadekvatne primjene informacijskih i digitalnih tehnologija u javnom sektoru, izvjestan je nastanak endogeno uzrokovane krize. Zaposlenici su ključni nositelji cjelokupne usluge u javnom sektoru. Nezadovoljstvo zaposlenika materijalnim ili nematerijalnim uvjetima rada, nemogućnost napredovanja ili nedostatan ulaganje u cjeloživotno obrazovanje može rezultirati endogenom krizom. Organizacijske krize često su uzrokovane neadekvatnom organizacijskom kulturom i vrijednostima te je stoga ulaganje u navedene organizacijske aspekte od osobite važnosti za suzbijanje endogenih kriza u javnom sektoru (Drennan i sur., 2014).

U kasnijim poglavljima rada se detaljnije obrazlažu društvene i ekološke krize i upravljanje istima od strane javnog sektora. Važnost upravljanja društvenim i ekološkim krizama u javnom sektoru proizlazi iz činjenice da suvremeni javni sektor treba poslovati i djelovati sukladno konceptu društveno odgovornog poslovanja (DOP).

3. UPRAVLJANJE KRIZOM U JAVNOM SEKTORU

Upravljanje krizom ili krizni menadžment je koncept pod kojim se podrazumijeva stavljanje krize pod kontrolu i suzbijanje širenje njezina negativnog utjecaja. „Gigliotti i Ronald (1991:34) definiraju krizni menadžment kao sposobnost organizacije da postupa brzo, učinkovito i efektivno u mogućim operacijama koje za cilj imaju smanjivanje prijetnji ljudskom zdravlju i sigurnosti, šteta na javnoj ili imovini korporacije i negativnog utjecaja na nastavak normalnog poslovanja ili drugih aktivnosti“ (prema Mihalinčić, 2018: 19). Vrlo važna značajka upravljanja krizom je potreba za donošenjem pravodobnih i adekvatnih odluka u uvjetima neizvjesnosti te pod vremenskim pritiskom. Kako bi se navedene značajke upravljanja krizom uspješno realizirale, nužno je na razini cjelokupnog javnog sektora ili pojedinog nadležnog tijela u javnom sektoru razvijati i poticati fleksibilnost u cilju lakše prilagodbe nastalim promjenama u internom ili eksternom okruženju. Upravo fleksibilnost i prilagodljivost u kriznim situacijama mogu biti ključni katalizatori uspješnog i pravodobnog kriznog odlučivanja. Svaka kriza u javnom sektoru ujedno ima i snažnu političku komponentu jer utječe na reputaciju javnog sektora te na percepciju javnosti o stupnju otpornosti tijela državne uprave, jedinica regionalne i lokalne samouprave kao i javnih poduzeća u svladavanju kriznih situacija (Drennan i sur., 2014).

3.1. Proces upravljanja krizom

Uspješna provedba upravljanja kriznim situacijama u javnom sektoru uvjetovana je kvalitetom komunikacije, suradnje i koordinacije aktivnosti između tijela u javnom i privatnom sektoru kao i u civilnom sektoru jer je uzajaman i solidaran pristup svakako nezamjenjiv kada je u pitanju potreba suzbijanja i saniranja različitih kriznih situacija. Da bi proces upravljanja krizom u javnom sektoru bio uspješan, potrebno se koristiti menadžerskim ili upravljačkim funkcijama planiranja, organizacije, upravljanja ljudskim potencijalima, vodstvom te kontrolom provedbe kriznog plana. Planiranje je prva i ključna funkcija u procesu upravljanja krizom u kojoj je važno postaviti ključne prioritete i ciljeve djelovanja na strateškoj, taktičkoj i operativnoj razini te utvrditi strategije i aktivnosti koje doprinose realizaciji postavljenih ciljeva (Khodarahmi, 2009). Za svaku aktivnost je nužno utvrditi potrebne ljudske, materijalne i financijske resurse te odrediti vremenski (terminski) plan realizacije aktivnosti. Vrlo je važno da se za svaku pojedinu aktivnost koja se

provodi u okviru kriznog menadžmenta ili upravljanja kriznom situacijom utvrdi odgovorna osoba ili tim osoba koje su odgovorne za realizaciju aktivnosti.

Organizacija je druga značajka upravljačka funkcija u kriznom menadžmentu, kao i u menadžmentu uopće. Pod organiziranjem se podrazumijeva uspostava adekvatne organizacijske strukture i svrhovita dodjela zadataka i resursa na različitim organizacijskim razinama, od strateške do operativne. Tijela javnog sektora uobičajeno imaju jasnu hijerarhijsku podjelu i funkcijsku organizacijsku strukturu pri kojoj se pojedine funkcije (odjeli, odsjeci) definiraju prema srodnosti i sličnosti poslova (Žugaj, Bojanić-Glavica i Brčić, 2004). U kriznom menadžmentu je nužno uspostaviti fleksibilnost što nije moguće u okvirima uobičajenih organizacijskih struktura u javnom sektoru. Stoga se vrlo često poseže za uspostavom projektnih organizacijskih struktura na način da se uspostavi krosfunkcijski tim stručnih osoba iz tijela javnog sektora sa visokom razinom znanja i vještina u pojedinim aspektima upravljanja krizom. Na ovaj se način osigurava multidisciplinarni pristup upravljanju kriznom situacijom te se u značajnoj mjeri podiže razina fleksibilnosti i agilnosti u odgovoru na nastalu krizu kao i kvaliteta donesenih odluka (Betta i Owczarzak-Skomra, 2019).

Upravljanje ljudskim potencijalima u kriznim situacijama podrazumijeva da je, na temelju prirode krizne situacije, potrebno utvrditi koja su znanja i vještine potrebe za uspješno upravljanje krizom i koliko je ljudi (zaposlenika) jednog ili više tijela iz javnog sektora potrebno angažirati da bi se uspješno realizirali predviđeni ciljevi iz plana upravljanja kriznom situacijom. Nakon okupljanja potrebnog kriznog tima, potrebno je detaljno upoznati članove tima s prirodom krize i njezinim aspektima kako bi se osiguralo da jasnu razumiju svoju ulogu i odgovornost u rješavanju krize. Upravljanje materijalnim i nematerijalnim kompenzacijama kriznog tima također je važna zadaća kojom se krizni menadžment bavi u pogledu upravljanja ljudskim potencijalima (Vardarlier, 2016).

Kako je činjenica da upravljanje kriznom situacijom zahtijeva komunikaciju i koordinaciju, važnost uloge vodstva kao interpersonalne upravljačke funkcije ne smije biti zanemarena. Zadaća vodstva je na jasan i nedvosmislen način komunicirati s članovima tima i vanjskim dionicima u cilju pravodobnog i kvalitetnog donošenja odluka. Vođa kriznog tima mora imati iskustva u upravljanju krizama i razumjeti kako najbolje upravljati kriznom situacijom, a pritom sve informirati o značajkama krize i usredotočiti na rješavanje problema što je brže moguće. Nadalje,

vođe moraju preuzeti odgovornost za svoje odluke i osigurati da su svi potrebni resursi pravilno raspoređeni tijekom procesa. Stil vodstva u kriznoj situaciji je potrebno prilagoditi prirodi krizne situacije. Komunikacija između vođe i članova tima svakako mora biti dvosmjerna jer svaki pojedini član tima se odabire zbog stručnosti koju posjeduje u određeno aspektu upravljanja krizom. Stoga se vođa savjetuje s članovima tima u pogledu donošenja odluka i prioriteta djelovanja. S druge strane, krizne situacije zahtijevaju brzo donošenje odluka te stoga često nije izvediva primjena demokratskog načina odlučivanja u kriznom timu jer je ovaj način donošenja odluka zahtjevan u pogledu vremena. Vođe u kriznim situacijama, stoga, uobičajeno nakon konzultacija s timom samostalno donose odluke o djelovanju kako bi se uspješno odgovorilo na potrebu za što hitnijim djelovanjem u uvjetima krize (Brčić, Malbašić i Đukes, 2013).

Nakon saniranja i suzbijanja krizne situacije, pristupa se provedbi upravljačke aktivnosti kontrole. U svim upravljačkim procesima, pa tako i u procesu upravljanja kriznom situacijom, prisutna je iznimna međuovisnost i međupovezanost između planiranja i kontrole provedbe plana. U fazi kontrole se mjeri u kojoj su mjeri ispunjeni postavljeni ciljevi iz kriznog plana te se utvrđuje jesu li postojala značajnija odstupanja u razini stvarne u odnosu na očekivanu razinu izvedbe (Lajtman, 2010). Proces usporedbe ostvarenih i željenih rezultata se može provoditi i tijekom cijelog procesa upravljanja krizom da bi se pravodobno utvrdilo ako se neke aktivnosti ne odvijaju po planu i kako bi se poduzele korektivne akcije. Nakon završetka procesa kriznog upravljanja se analizira uspješnost izvedbe u pogledu ciljeva ili planiranog opsega saniranja krize kao i uspješnost u pogledu izvedbe financijskog (proračunskog) i terminskog plana prilikom upravljanja krizom (McConnel i Drennan, 2006).

Najznačajniji aspekt kojeg je potrebno razmotriti nakon upravljanja krizom je retrospektivna analiza prirode nastale krize s ciljem učenja i stjecanja iskustva iz nastale krizne situacije kako bi se spriječila pojava kriza u budućnosti ili kako bi se unaprijedio način reakcije na kriznu situaciju ukoliko dođe do njezine ponovne pojave u budućnosti (Ivanović, 2014).

3.2. Pristupi upravljanju krizom u javnom sektoru

Pristupi upravljanju krizom u javnom sektoru, ali i općenito, razlikuju se ovisno o stupnju pripremljenosti nadležnih i odgovornih tijela na nastanak krizne situacije. Sukladno navedenom kriteriju je moguće razlikovati anticipativni i reaktivni pristup upravljanja kriznom situacijom (Osmanagić i Bedenik, 2010).

3.2.1. Anticipativni pristup upravljanju krizom

U suvremenom svijetu postoji sve veća potreba pripremljenosti na neočekivane krizne situacije upravo zbog kompleksnosti suvremenog okruženja. Iz tog razloga je ključno implementirati Anticipativni ili proaktivni pristup upravljanju krizama. Anticipativno upravljanje krizom je pristup prevenciji krize koji uključuje preventivnu i proaktivnu pripremu za potencijalne rizike (Osmanagić i Bedenik, 2010). Proaktivna strategija odgovora na potencijalne krizne situacije može značajno pomoći tijelima javnog sektora u pogledu ublažavanja negativnih učinaka kriza.

Anticipativno upravljanje krizom zahtijeva primjenu procesa upravljanja rizicima. Taj proces počinje identificiranjem mogućih područja rizika unutar javnog sektora. Rizici mogu biti različite prirode i širokog raspona, od prirodnih katastrofa do kibernetičkih napada. Nakon što se potencijalni rizici identificiraju, potrebno je procijeniti vjerojatnost nastanka rizika i posljedice ili učinke nastalih rizika za tijela javnog sektora i ključne zainteresirane dionike, s naglaskom na građane s obzirom da je briga o osiguranju javnih interesa i potreba primarni cilj djelovanja cjelokupnog javnog sektora. Nakon što se procijeni vjerojatnost nastanka pojedinog rizika i utvrde se negativni rizici, potrebno je izraditi plan za minimiziranje njihovog utjecaja na identificirane ciljne skupine (Drljača, 2017).

Anticipativni pristup upravljanju kriznim situacijama utemeljen na prepoznavanju rizika te njihovom mjerenju ujedno osigurava uspostavu parametara na temelju kojih se mogu prepoznati rani signali nadolazeće krize. Takvi se sustavi nazivaju sustavima ranog upozorenja te omogućuju poduzimanje adekvatnih koraka prije nego krizna situacija u nastajanju dosegne svoj puni potencijal (Košutić, 2012).

U sklopu anticipativnog plana je potrebno predvidjeti djelatnike koji će biti članovi kriznog tima, ovisno o prirodi svakog pojedinog rizika i krizne situacije. Krizni tim treba biti stručan i visoko-specijaliziran jer se od članova tima zahtijeva sposobnost brze procjene situaciju kao i poduzimanje pravodobnih koraka kako kriza ne bi izmakla kontroli. Također je važno uspostaviti procedure za učinkovito komuniciranje tijekom krize kako bi svi dionici bili obaviješteni o ključnim aspektima krize, donesenim odlukama i pojedinačnim zadaćama koje trebaju poduzeti kako bi se sanirale posljedice nastale krizne situacije. U anticipativnom ili proaktivnom pristupu upravljanju kriznim situacijama se pridaje osobit značaj obuci zaposlenika o tome kako se nositi s potencijalnim krizama ako do njih dođe. Razlog zbog kojeg je važno obučavati zaposlenike za potencijalne krizne situacije je podizanje razine pripravnosti i spremnosti djelovanja u cilju izbjegava kaotičnog i nekoordiniranog djelovanja pri izbijanju aktualne krize. Cilj obuke je da se svi upoznaju s protokolima za brzo i učinkovito reagiranje, a tijekom obuke se ujedno pružaju smjernice o tome kako najbolje komunicirati s građanima ili drugim zainteresiranim dionicima u razdoblju krize.

Zaključuje se da je anticipativno upravljanje kriznim situacijama bitan dio upravljanja na razini javnog sektora u cjelini. Uz odgovarajuću pripremu i planiranje, tijela u javnom sektoru mogu biti bolje opremljena za rješavanje neočekivanih problema kada se pojave i mogu smanjiti pojavu diskontinuiteta u različitim aspektima iz djelokruga rada javnog sektora.

3.2.2. Reaktivni pristup upravljanju krizom

Reaktivni pristup upravljanju kriznim situacijama je vrlo često rezultat zanemarivanja i neprepoznavanja okolnosti i čimbenika u internom i vanjskom okruženju koji ukazuju na potencijalno izbijanje krize (Osmanagić i Bedenik, 2010). U takvoj situaciji je moguće primjenjivati samo hitne korektivne radnje i akcije kako bi se suzbile najgore posljedice nastale krize. U uvjetima suvremenog složenog okruženja, reaktivni pristup upravljanju krizom nikako ne može pružiti željeni cjelovit i sveobuhvatan odgovor na krizne situacije.

U nedostatku preventivnog i proaktivnog planiranja, tijela javnog sektora nemaju značajne mogućnosti izbora prilikom suočavanja s kriznom situacijom jer su krizu dočekali nespremni i bez adekvatnog plana djelovanja. Takve situacije često rezultiraju neuspjehom zbog stihijskog i

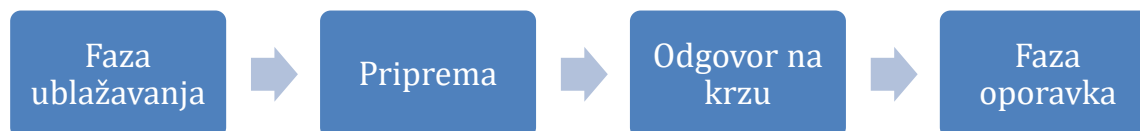
fragmentiranog odgovora na krizu te krizne situacije kojima se upravlja na reaktivan način mogu eskalirati do značajnih razmjera i ugroziti temeljne društvene vrijednosti. Neuspjesi koji proizlaze iz primjene reaktivnog pristupa u upravljanju krizom se uvelike reflektiraju na razinu povjerenja javnosti u tijela javnog sektora te neuspješno upravljanje krizama redovito kao posljedicu ima i nastanak reputacijskih rizika u poslovanju javnog sektora (Tomić i Milas, 2007).

3.3. Modeli upravljanja kriznim situacijama

Upravljanje rizicima i krizni menadžment postali su discipline koje su u velikoj mjeri privukle pažnju i interes znanosti i struke te je danas razvijen velik broj modela upravljanja u kriznim situacijama koji su primjenjivi u javnom sektoru. U ovom se poglavlju predstavljaju različiti modeli upravljanja krizama te se opisuju njihove značajke.

3.3.1. Petakov i ostali modeli upravljanja kriznim situacijama iz 1990-ih godina

Petak (1985) je razvio model upravljanja kriznim situacijama koji se dijeli na ukupno četiri faze, i to na fazu ublažavanja, pripremanje, odgovora na krizu i oporavka (slika 1).



Slika 1. Faze u Petakovom modelu upravljanja kriznim situacijama

Izvor: obrada autora prema Petak (1985)

U prvoj fazi Petakova modela se teži postići redukcija ili ublažavanje posljedica nastalih kriznih situacija kako bi se smanjili ukupni negativni učinci nastale krize na ciljne skupine javnosti. Petak već 1985. godine sugerira implementaciju sustava ranog upozorenja koji se temelje na uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije s ciljem izrade prediktivnih analiza ili prognoze vjerojatnosti realizacije i učinaka pojedinih vrsta rizika (Petak, 1985). Iz navedenog se

zaključuje da se radi o modelu u koji je implementiran anticipatoran ili proaktivan pristup upravljanju rizicima ili krizama putem prepoznavanja ranih signala nadolazeće krize.

U drugoj fazi pripremanja se detaljnije planira djelovanje u konkretnoj kriznoj situaciji kroz razradu kriznog plana te obuku zaposlenika i volontera za hitno djelovanje tijekom krize. U drugoj fazi je važno uspostaviti koordinaciju između javnog, privatnog i civilnog sektora da bi se osigurao kohezivan zajednički odgovor. U trećoj fazi se provode konkretne akcije odgovora na krizu, „na terenu“. U fazi oporavka se poduzimanju mjere i radnje kojima se nastoji sanirati šteta s težnjom da se situacija vrati u prvobitno stanje ili normalizira. Navedeni je model upravljanja krizama najprihvatljiviji za upravljanje krizama koje su uzrokovane prirodnim nepogodama kao i za upravljanje ekološkim krizama (Comfort, Waugh i Cigler, 2012).

Uz Petakov model, tijekom 1990-ih godina je razvijen još niz modela upravljanja kriznim situacijama, a to su Finkov model upravljanja krizama iz 1986. godine, Mitroffov model iz 1994. godine, Augustineov model iz 1995., model Gonzaleza-Herrera i Pretta iz 1996. te Burnettov model koji je razvijen 1998. godine. U Finkovu modelu upravljanja krizama se također razlikuju četiri različite faze ili stadija upravljanja krizom, a to su faza prodroma u kojoj se javlja jedan ili više signala nadolazeće krize, faza akutne krize koju slijedi faza kronične krize, a potom i faza oporavka (Ozcan, 2015).

Za razliku od prethodno opisanih modela Petaka i Finka, Mitroffov model upravljanja krizom uključuje i faze u kojima se provodi preventivno upravljanje krizom na temelju detekcije ranih signala ili upozorenja, a tek potom se prelazi u fazu kontrole nastale štete i oporavka od nastale krizne situacije. Mitroffov model predstavlja iskorak u odnosu na prethodno nastale modele upravljanja krizom i zbog činjenice da uključuje fazu iskustvenog učenja na temelju nastale krizne situacije (Mitroff, 1994). Augustineov model iz 1995. godine također sadrži elemente preventivnog i reaktivnog upravljanja krizom te se u prvim fazama poduzimaju radnje i mjere s ciljem izbjegavanja krize, a ako se kriza ne može izbjeći, pristupa se prepoznavanju ili identifikaciji značajki krize te planiranju upravljanja krizom. Nakon planiranja i pripreme, slijedi faza obuzdavanja opsega krize, njezino razrješavanje, ali i „profitiranje“ od kriznih situacija u smislu stjecanja znanja i iskustava o suzbijanju budućih potencijalnih kriza (Ozcan, 2015).

Gonzales-Herrero i Prett (1996) su uspostavili model upravljanja kriznom situacijom koji je uspoređan s životnim ciklusom te pojedine faze u upravljanju krizom dijele na nastanak, rast,

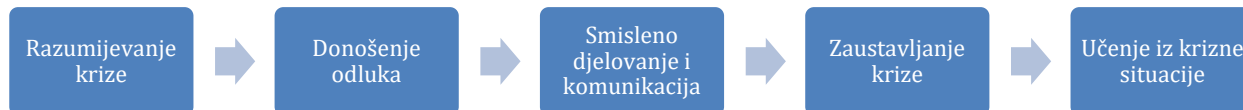
dostizanje zrelosti i opadanje te kraj krizne situacije. Burnettov model (1998) godine je specifičan po tome što ne obrađuje same faze razvoja i razrješavanja krizne situacije, već se fokusira na čimbenike koji su specifični za proces kriznog upravljanja (Ozcan, 2015). U te se čimbenike ubrajaju vremenski pritisak, problematika (ne)kontrole nad situacijom, probleme koji proizlaze iz visokih razina prijetnji i na ograničenja u pogledu odgovora na krizu.

3.3.2. Prikaz modela upravljanja kriznim situacijama u 21. stoljeću s naglaskom na upravljanje krizom sukladno teoriji javnog upravljanja

U 21. stoljeću se razvio niz novih modela upravljanja krizom, a istaknut će se značajke Mooreova modela iz 2002. godine, modela Boina, t'Harta, Sterna i Sundeliusa iz 2005. godine, Coombsova modela iz 2007. godine kao i značajke upravljanja krizama sukladno teoriji javnog upravljanja.

Moore (2002) je razvio model upravljanja kriznim situacijama koji se može podijeliti na ukupno šest faza. Te se faze odnose na praćenje ili monitoring situacije, detekciju krize, obuzdavanje krize, odgovor na krizu, de-eskalaciju i oporavak (Ozcan, 2015). U Moore-ovom modelu se naglašava važnost budnosti i opreza, odnosno preventivnog djelovanja kroz monitoring situacije putem praćenja ranih znakova izbijanja krize. Ako se nastanak krizne situacije ne može spriječiti, tada se prelazi u drugu fazu kriznog upravljanja s primarnim ciljem obuzdavanja krize. U fazi obuzdavanja krize se poduzimaju hitne radnje i mjere na temelju identifikacije prioriternih ciljeva koje je potrebno ostvariti (zaštititi) u fazi eskalacije krize. Kontinuirano prikupljanje podataka i informacija u cilju boljeg razumijevanja uzroka i prirode krize je vrlo važno za učinkovito planiranje sveobuhvatnog odgovora na krizu. Kako je svaka krizna situacija vrlo neizvjesna i nepredvidiva, potrebno je osigurati što fleksibilniji i dinamičniji odgovor na krizu, i to na način da se uz prioritetni plan djelovanja u cilju odgovora na krizu, izradi i niz alternativnih ili kontingencijskih (situacijskih) planova po kojima će se djelovati u slučaju izbijanja različitih scenarija u tijeku razvoja krizne situacije (McConnell, 2003). U fazi odgovora na krizu je nužno evaluirati uspješnost svake poduzete aktivnosti kako bi odgovor na krizu bio pravodoban i učinkovit. Nakon sveobuhvatnog odgovora na krizu se planira proces njezine de-eskalacije s ciljem povratka u normalnu situaciju i fazu oporavka od nastale krize.

Boin, t'Hart, Stern i Sundelius (2005) su razvili vrlo vrijedan model upravljanja kriznim situacijama u javnom sektoru jer su se fokusirali na ključne izazove s kojima se menadžment u javnom sektoru suočava prilikom upravljanja krizom, a pritom su faze krize podijelili na fazu inkubacije, fazu izbijanja i post-krizno razdoblje (Boin i sur., 2005). Ključni izazovi u kriznom upravljanju u javnom sektoru su prikazani na slici 2.



Slika 2. Ključni izazovi u upravljanju kriznom situacijom u javnom sektoru

Izvor: obrada autora prema Boin i sur. (2005)

Prva faza razumijevanja krizne situacije u javnom sektoru ima ključne značajke jer omogućuje prepoznavanje ranih signala krize kako bi se njome moglo pravodobno upravljati u fazi inkubacije. Nažalost, velik broj kriza ipak prolazi nedetektirano u ranim fazama jer njihovu eskalaciju često karakterizira jedan trenutačni „okidač“ koji rezultira eskalacijom krize. U takvim situacijama je nužno osigurati pravo razumijevanje krizne situacije, prije detaljnog planiranja i provedbe odgovora na krizu. Razlog tome proizlazi iz činjenice da su krizne situacije zapravo situacije kaotične prirode u kojima menadžment u javnom sektoru često dobiva kontradiktorne i nejasne podatke iz kojih treba razlučiti pouzdane od nepouzdanih podataka i informacija te izraditi prva predviđanja i prognoze razvoja krizne situacije (Ozcan, 2015).

O kvaliteti i pravodobnosti donošenja odluka ovisi cjelokupan ishod krizne situacije. Odlučivanje u kriznim situacijama predstavlja značajan izazov za javni menadžment iz razloga što se odlučivanje u normalnim okolnostima provodi sukladno aktima u javnom sektoru, dok krizno odlučivanje zahtijeva fleksibilne i brze odgovore te donošenje odluke unatoč neizvjesnosti. Kada se radi o krizama većeg opsega, odlučivanje se treba temeljiti na uspješnoj koordinaciji i harmoniziranom djelovanju više različitih tijela u javnom sektoru, a osobiti izazovi mogu nastati u pogledu pravodobne razmjene informacija o kriznoj situaciji što otežava odlučivanje (Boin i sur., 2015).

Uz poduzimanje konkretnih radnji i mjera za suzbijanje krize, javni sektor je dužan smisljeno djelovati i komunicirati sa svim zainteresiranim dionicima zbog odgovornosti koju ima prema javnosti u smislu djelovanja u javnom interesu. Jasna komunikacija o različitim aspektima konkretne krizne situacije je nužna za upravljanje neizvjesnošću koju krizne situacije izazivaju kod građana i drugih zainteresiranih dionika. Na ovaj se način i samim građanima pružaju pouzdane smjernice za djelovanje u krizi temeljem njihova upoznavanja s ključnim aspektima krize (Boin i sur., 2015). Iako je krizno komuniciranje od strane javnog sektora nužno, ono predstavlja vrlo veliki izazov u cjelokupnom upravljanju krizom jer svaku nenadanu situaciju prati i određeni šok u javnosti te se uz takve situacije vezuje i pojava velikog broja kontradiktornih informacija i dezinformacija. Zadaća je pružanjem točnih informacija nadvladati rizike stvaranja straha i panike u javnosti koji mogu proizaći iz neadekvatnog informiranja ili dezinformiranja o kriznoj situaciji (Halilović, Fazlić i Kobajica, 2015).

Sljedeći korak u kriznom upravljanju prema modelu Boina i sur. (2015) je zaustavljanje krizne situacije. U procesu zaustavljanja krize, menadžment u javnom sektoru se suočava s izazovima pomaka situacije iz krizne i neizvjesne u ponovnu uspostavu normalne situacije koju karakterizira, prije svega, osjećaj sigurnosti. U ovoj je fazi potrebno adekvatnim tempom i dinamikom zaustavljati provedbu izvanrednih kriznih aktivnosti uz pravilnu identifikaciju prirode krize, utvrđivanje odgovornost za krizu i uspostavu preventivnih mjera kako bi se izbjegle buduće krize (Ozcan, 2015). Učenje iz krizne situacije je vrsta situacijskog i iskustvenog učenja koja osigurava višu razinu otpornosti javnog menadžmenta i višu razinu pripremljenosti u preveniranju i suzbijanju eventualnih budućih kriza.

U **Coombsovom modelu** upravljanja kriznim situacijama se razlikuju tri ključne faze u kriznom upravljanju, a to su pretkrizna faza, faza aktualne krize i postkrizna faza. U ovom je modelu osobito naglašena važnost preventivnog i proaktivnog djelovanja s ciljem prevencije nastanka krize ili s ciljem suzbijanja njezine eskalacije. Stoga se ističe važnost prikupljanja informacija o različitim vrstama rizika kao i razvoj preventivnih planova upravljanja krizama. Nakon donošenja preventivnog plana upravljanja krizom u pretkriznom razdoblju, nužno je provesti proces pribavljanja i selekcije članova kriznog tima te ulaganje u edukaciju članova tima. Već u preventivnoj fazi se prepoznaje važnost prognostike, odnosno predviđanja različitih potencijalnih scenarija razvoja krize kako bi se pripremili kontingencijski ili situacijski planovi

djelovanja. Rana detekcija pojave krize, prevencija i priprema za slučaj izbijanja krize su tri ključna obilježja pretkriznog razdoblja sukladno Coombsovom modelu (Coombs, 2007).

Druga faza modela upravljanja krizama prema Coombsu se odnosi na upravljanje aktualnom kriznom situacijom. U ovoj se fazi identificira izbijanje krize te se provode akcije za njezino suzbijanje. Za ovu je fazu osobito važno uspostaviti adekvatne planove komunikacije i koordinacije i osigurati njihovu nesmetanu provedbu. Razmjena informacija sa zainteresiranim dionicima te upravljanje reputacijom (percepcijom od strane javnosti) treba biti osnovica kriznog upravljanja u fazi eskalacije krize. Posljednja faza je faza de-eskalacije krize koja se može nazvati post-kriznim razdobljem. Učenje i priprema za buduće krizne situacije su ključne aktivnosti u post-kriznom razdoblju. U ovom je razdoblju važno pridati osobitu važnost ispunjenju obećanja koje je krizni menadžment dao zainteresiranim dionicima tijekom faze eskalacije krize (Ozcan, 2015).

Značajan utjecaj na upravljanje kriznim situacijama je imala i nova teorija javnog upravljanja (*engl. new theory of public governance*). Navedena teorija predstavlja ishodište za poboljšanje suradnje između vlade i privatnih poduzeća (javno-privatno partnerstvo) u upravljanju krizama i prirodnim katastrofama. U novoj teoriji javnog upravljanja, pravila upravljanja kriznim situacijama se razvijaju na temelju konsensualnog pristupa uključenih sudionika. Uspostava suradničkih mreža uvelike olakšava nadilaženje ograničenja koja proizlaze iz različitih organizacijskih kultura i vrijednosti te se olakšava proces donošenja odluka i koordiniranog djelovanja u kriznim situacijama (Brünner, 2002).

U kompleksnom suvremenom okruženju, međusektorska suradnja postaje sve važnija jer samo društvo postaje složenije, a rizike je u takvom okruženju sve teže predvidjeti. Savršena priprema aktivnosti i resursa za sve moguće vrste kriza i prirodnih katastrofa zapravo nije moguća te jedan sektor samostalno ne može osigurati potreban pravodoban i ispravan odgovor na kompleksne krizne situacije. Stoga se u kriznim situacijama sve više naglašava značaj suradnje javnog i privatnog sektora, ali i uključivanje mreže civilnog sektora (nevladinih udruga) u procese upravljanja kriznim situacijama (Kešetović i sur., 2012).

Prednost teorije javnog upravljanja je u tome što osigurava različitim društvenim skupinama sudjelovanje u procesu donošenja odluka, čime se stvara temelj za donošenje odluka na temelju društvenog konsenzusa, a ne izolirano, ne uzimajući u obzir interese i potrebe različitih skupina zainteresiranih dionika. Nova teorija javnog upravljanja naglašava načela kao što su

suradnja, sudjelovanje javnosti, rješavanje problema i otvorenost u uspješnom upravljanju krizama. Iz prethodno navedenog se zaključuje da je u srži nove teorije upravljanja uspostava sustava suradničkog pristupa upravljanju rizikom koji se sastoji od različitih dionika, uključujući javni sektor, privatni sektor i organizacije civilnog društva. U tom sustavu nacionalna vlada djeluje kao posrednik u promicanju razvoja decentralizirane mreže suradnje između lokalnih vlasti, neprofitnih organizacija i raznih javnih službi (Mateljak i Gjurković, 2016).

4. EKOLOŠKE KRIZE

Globalno okruženje je snažno obilježeno i rastućim opasnostima od globalnog zatopljenja, odnosno od nastanka globalne ekološke krize. Globalno zatopljenje je vrlo ozbiljan problem s potencijalom uzrokovanja dramatične promjene klime planeta, a time će se značajno poremetiti i mogućnost očuvanja svih oblika života, uključujući floru, faunu i život ljudi koji se odvija u skladu s klimatskim i prirodnim ciklusima te se ne može razvijati izolirano u odnosu na te cikluse (Buterin i sur., 2021).

Globalno zatopljenje je pojava koja je nastala kao rezultat nakupljanja viška plinova koji zadržavaju toplinu u atmosferi, poput ugljičnog dioksida što postupno uzrokuje globalni porast temperatura i može dovesti do otapanja ledenjaka, podizanja razine mora ekstremnih vremenskih nepogoda poput poplava, suša ili uragana. „Neživa priroda itekako podliježe temperaturnom porastu: s promjenama oborinskih obrazaca vidljive su promjene od Arktika do Antarktike, a srednja razina mora neprestano raste – tijekom 20. stoljeća zamijećeno je podizanje razine mora za čak 20 cm, a nastavi li se trend zagađenja/zatopljenja, ta će brojka zasigurno narasti“ (Buterin i sur., 2021: 64). Globalno zatopljenje je velikim dijelom uzrokovano ljudskim aktivnostima, a primarno izgaranjem fosilnih goriva s ciljem proizvodnje energije, krčenjem šuma za potrebe poljoprivrede te drugim oblicima industrijskih aktivnosti.

Od uspona Industrijske revolucije u posljednjih 250 godina do danas, bilježi se rapidno povećavanje koncentracije stakleničkih plinova u atmosferi. Zrak u atmosferi ima više molekula stakleničkih plinova nego ikad ranije u povijesti što znači da se više toplinske energije koja dolazi s tla apsorbira u atmosferi. Dio te dodatne toplinske energije zatim se vraća natrag na tlo, zbog čega temperatura Zemljine površine raste (Fur, 2021).

Prediktivni modeli pokazuju da će Zemlja u sljedećem stoljeću postati još toplija ukoliko se ne poduzmu potrebne aktivnosti za smanjenje globalnog zagrijavanja. Predviđa se da bi se Zemlja mogla zagrijati za dodatnih 2 do 6°C što je znatno brže od dosadašnjeg tempa zagrijavanja (Riebeek i Simmon, 2010). Učinci globalnog zatopljenja su dalekosežni; od povećanja nesigurnosti u pogledu dostupnosti vode i hrane, do ugrožavanja opstanka brojnih biljnih i životinjskih vrsta. Izumiranje biljnih i životinjskih vrsta i degradacija bioraznolikosti ekosustava mogu uzrokovati promjene u prirodnim biološkim ciklusima, a klimatske promjene su ujedno usko povezane uz nestanak brojnih autohtonih biljnih i životinjskih vrsta uslijed proliferacije invazivne

flore i faune u pojedinim ekosustavima u kojima ranije nije bila evidentirana prisutnost navedenih vrsta (Norton i Warburton, 2015).

Do smanjenja biološke raznolikosti te promjena u strukturi autohtone flore i faune uz sve veću prisutnost invazivnih vrsta dolazi zbog promjena u abiotičkim čimbenicima u okolišu, a te su promjene uzrokovane klimatskim uvjetima, odnosno zagrijavanjem površine Zemlje. Zagrijavanje postupno dovodi do dezertifikacije i deforestacije tla te do povećanja razine, ali i kiselosti mora (Norton i Warburton, 2015).

U obrazloženju uzroka globalnog zatopljenja i sve češćih ekoloških kriza te prirodnih katastrofa koje se javljaju kao posljedica rapidnog zagrijavanja Zemlje, važno je naglasiti ulogu odnosa među globalnim gospodarstvima i društvima. U razvijenom dijelu svijeta, s naglaskom na Europsku uniju, prepoznat je problem isključive ekonomske orijentacije u razvoju te je usvojen pristup održivog razvoja koji se temelji na uravnoteženom pristupu u realizaciji ekonomskih, ekoloških i društvenih ciljeva. S druge strane, brojne nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju su se koristile vrlo fleksibilnim ekološkim uvjetima za razvoj industrije kako bi privukle inozemne strane investicije i potaknule gospodarski rast i razvoj (Howes i sur., 2017).

Gospodarstva kao što su kinesko te mala azijska brzorastuća gospodarstva iz skupine „Azijskih tigrova“ (Tajvan, Hong Kong, Južna Koreja i Singapur) privlačila su strane investicije temeljem jeftine radne snage i niskih zahtjeva u pogledu zaštite okoliša kao „konkurentskih prednosti“. Kada je u razvijenim zemljama svijeta usvojena stroža regulativa u pogledu potreba usvajanja mjera zaštite okoliša i prirodne životne sredine, brojne korporacije su poduzele oportunističke korake zaobilaznja ekološke regulative te su preselile proizvodne pogone u zemlje u razvoju, a poglavito u azijske zemlje (Chung, 2014).

Prethodno opisani postupci ukazuju na činjenicu da ključni globalni industrijski igrači nisu iskazali spremnost za učinkovito suočavanje s ekološkim problemima kao ni na implementaciju mjera s ciljem smanjenja negativnog utjecaja industrijske proizvodnje na okoliš, već je jednaka količina zagađenja nastalog industrijskom proizvodnjom samo drugačije geografski disperzirana u zemlje koje nisu imale dovoljno snažnu pregovaračku moć u zaštiti svojih prirodnih resursa, već im je ekonomska perspektiva i dalje jedini ključni prioritet za postizanje gospodarskog rasta i razvoja.

Fragmentirani pristup očuvanju okoliša i rješavanju globalne ekološke krize postupno dovodi do snažnih negativnih društvenih promjena. Smanjenje kvalitete tla uzrokuje gubitke u kvaliteti i količini usjeva što će se izuzetno negativno odražavati na poljoprivrednu proizvodnju kao i na produbljenje jaza u pogledu dostupnosti osnovnim životnim namirnicama. Nedostatak svježe vode za zadovoljenje ljudskih potreba može dovesti do toga da ljudi moraju migrirati u druga područja u potrazi za vodom i povoljnijim osnovnim životnim uvjetima. Usljed povećanja ekološkog zagađenja pojedinih područja, može se očekivati proliferacija bolesti i opadanje imuniteta stanovništva.

Svi dionici u društvu na globalnoj razini trebaju preuzeti odgovornost i aktivnu ulogu u borbi protiv globalnog zatopljenja i globalne ekološke krize smanjenjem vlastitog ugljičnog otiska kroz promjene načina života, primjerice korištenjem obnovljivih izvora energije umjesto fosilnih goriva. Vlade također moraju poduzeti učinkovitije mjere suzbijanja globalnog zatopljenja i prateće ekološke krize uvođenjem politika koje podržavaju građane u održavanju stila života s niskim udjelom ugljika. Odgovornost vlada na globalnoj razini ujedno podrazumijeva ulaganja u čiste, obnovljive izvore energije koji su dostupni primjenom tehnologija poput solarne energije, energije vjetra i valova ili promicanjem uporabe električnih vozila (Fuk, 2021).

Nadalje, nužno je promicanje razvoja ekološke svijesti. Svi pojedinci bi trebali smanjiti vlastitu potrošnju energije korištenjem energetski učinkovitih uređaja ili korištenjem zajedničkog prijevoza te javnog prijevoza kada je to moguće. Važna je podrška potrošača kupnji proizvoda izrađenih od održivih materijala poput organskog pamuka ili bambusa umjesto proizvoda od plastike i drugih neobnovljivih izvora. Nužno je djelovanje i na području smanjenja količine otpada recikliranjem te kompostiranjem organskih materijala umjesto da ih bacaju. Iz prikazanih značajki globalne ekološke krize se zaključuje da se radi o krizi koja zahtijeva kolektivnu akciju pojedinaca, poslovnih subjekata, dionika iz civilnog sektora te vlada i međunarodnih organizacija.

5. KONCEPT UPRAVLJANJA EKOLOŠKIM KRIZAMA

Povijest je pokazala da društva trpe godišnje gubitke zbog utjecaja prirodnih i antropogenih opasnosti na neprirodno stvorene ranjive okolnosti. Pojam katastrofe doživio je dramatičnu transformaciju značenja tijekom vremena. U ranom razvoju čovječanstva i civilizacija, mnoge, ako ne i većina kultura diljem svijeta promatrale su katastrofe kao Božje djelovanje (Drabek, 1994), ili su im pripisivani neki lažni epiteti kao što su “zla zvijezda”, “loša sreća” i “slijepa vjera” (Quarantelli, 1998). Katastrofe su se doživljavale kao neizbježni događaji koji utječu na čovječanstvo zbog ljudske nesposobnosti da se udovolji bogovima ili zbog izazivanja njihovog gnjeva. Razvoj znanosti postupno je počeo dovoditi u pitanje te percepcije i "istine" o katastrofi. Istraživanje intrinzične prirode katastrofa, kao i ljudske reakcije na i temeljnih uzročnih čimbenika koji stvaraju katastrofe, postupno je dolazilo u središte pozornosti.

Usmjerenost na katastrofe i rizik proizašla je iz raznih inicijativa i događanja od Drugog svjetskog rata te je znanstveno proučavanje katastrofa i rizika jedan je od takvih događaja. Usredotočenost na razvoj smanjenja rizika od katastrofa i upravljanje njima stoga bi bila nepotpuna bez rasprave o korijenima studija katastrofa i istraživanja unutar društvenih i prirodnih znanosti.

Suvremeno proučavanje rizika od katastrofe usko je povezano s prvim razumijevanjem i istraživanjem katastrofe, kako unutar perspektive društvenih tako i iz perspektive prirodnih ili fizičkih znanosti. Cardona (2003), Kelman (2003) kao i Smith (2002) identificiraju dvije škole mišljenja koje su se razvile u smislu rizika od katastrofa. Cardona ih naziva konstruktivističkim i objektivističkim ili realističkim školama mišljenja. Smithovo tumačenje odnosi se na bihevioralne i strukturne paradigme. Kelman se jednostavno poziva na usredotočenost društvenih znanstvenika i fizikalnih znanstvenika na rizik.

Postalo je jasno da se konstruktivistička škola Cardone, Smithova bihevioristička paradigma i Kelmanov fokus društvenih znanstvenika za sva sredstva i svrhe odnose na isti pristup u istraživanju katastrofe, pa tako i objektivistički, paradigme strukturalnih i fizikalnih znanstvenika.

Konstruktivističko razmišljanje odnosi se na društvene znanosti u kojima se rizik promatra kao društveni konstrukt (slično kao i fokus na katastrofe). Ovaj pristup zahtijeva razumijevanje društvenih reprezentacija i percepcija, te interakcije između različitih društvenih aktera i fenomena. Razvila se svijest da uvjeti rizika i stavovi prema riziku, ukorijenjeni u društvima,

neizbježno dovode do katastrofa. Ovi uvjeti i odnos prema riziku u manje razvijenim zemljama uvelike ovise o ekonomskim uvjetima prisutnim u zemlji. Takvi uvjeti nužno prisiljavaju ranjiva društva (npr. siromašna) da prihvate rizike s kojima se suočavaju, dok bogata društva mogu odlučiti izbjeći takve rizike. S druge strane, objektivistička ili realistička škola nalazi se više unutar prirodnih i fizičkih znanosti. Unutar ove škole mišljenja vjeruje se da se rizik može kvantificirati i objektivno procijeniti. Kao i kod ranijeg naglaska na kvantifikaciju katastrofe, tako je i unutar prirodnih i fizikalnih znanosti naglasak ostao na kvantifikaciji rizika. Ova procjena rizika također je prevedena u ekonomske i aktuarske znanosti koje vjeruju da se rizik može odrediti matematičkim formulama.

Bilo bi nepravedno pretpostaviti da su obje spomenute škole mišljenja ili paradigme uživale jednak status unutar međunarodne zajednice. Hewitt (Quarantelli, 1998) kaže da čista usredotočenost na društveni konstrukt rizika od katastrofe od strane konstruktivista zanemaruje pristup opasnosti ili tzv. "agent-specific" pristup. Ovaj je pristup ostao najčešća vizualizacija katastrofa, čak i u radu društvenih znanstvenika tijekom 1980-ih. Objе škole mišljenja promijenile su paradigmu s čistog fokusa na katastrofu na rizik od katastrofe. Suvremeno razumijevanje rizika uvelike se povećalo do te mjere da različiti znanstvenici iz niza različitih disciplina (npr. sociologija, antropologija, geografija, arhitektura, poljoprivreda, meteorologija, inženjerstvo, pravo, javna uprava i razvojne studije) zajednički istražuju pitanja rizika od katastrofe.

Kako bi se bolje razumjelo upravljanje katastrofama i upravljanje rizicima od katastrofa, potrebno je ispitati njihovu međusobnu povezanost. Tema katastrofa i smanjenja rizika crpi svoju važnost iz ranijih doprinosa i prethodnih praksi u područjima upravljanja katastrofama, gdje je tradicionalno fokus bio na spremnosti za odgovor.

Smanjenje rizika od katastrofa naglašava globalno razmišljanje o upravljanju katastrofama i rizikom od katastrofa. Smanjenje rizika od katastrofa može se promatrati kao sustavni razvoj i primjena politika, strategija i praksi za smanjenje ranjivosti i rizika od katastrofa u cijelom društvu, za izbjegavanje (prevencija) ili ograničavanje (ublažavanje i pripravnost) štetnog utjecaja opasnosti, unutar širokog konteksta održivog razvoja.

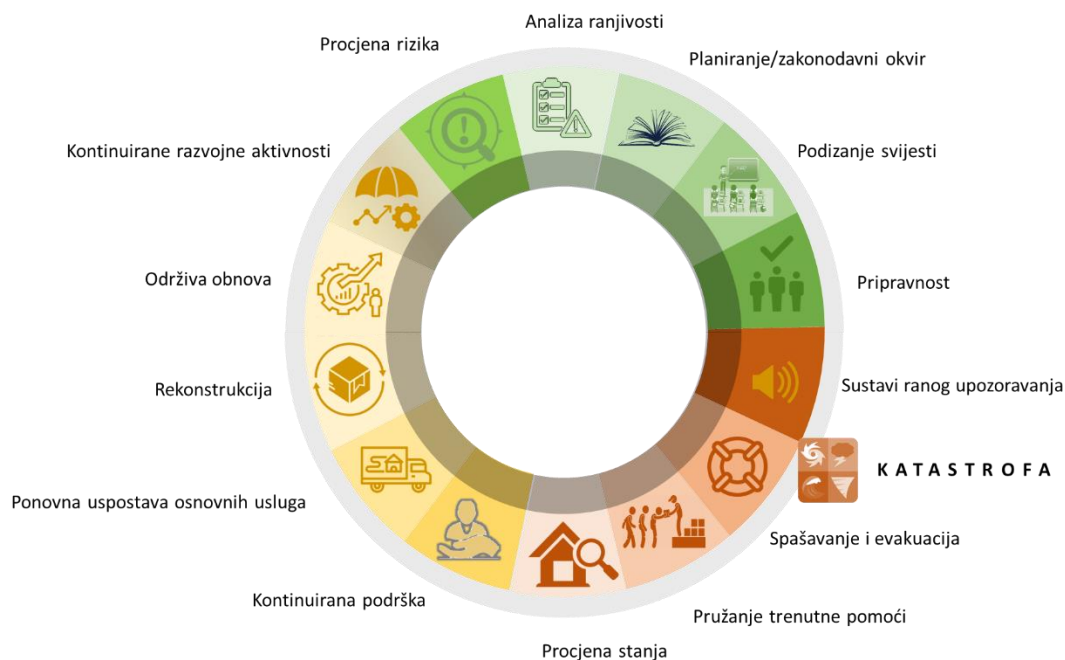
Upravljanje rizikom od katastrofa odnosi se na sustavni proces korištenja administrativnih odluka, organizacije, operativnih vještina i kapaciteta za provedbu politika, strategija i kapaciteta društva i zajednica za suočavanje s ciljem smanjenja utjecaja prirodnih opasnosti i povezanih

okolišnih i tehnoloških katastrofa. To uključuje sve oblike aktivnosti, uključujući strukturne i nestrukturne mjere za izbjegavanje (prevencija) ili ograničavanje (ublažavanje i pripravnost) štetnih učinaka opasnosti. Uspoređujući gornje dvije definicije, jasno je da je upravljanje rizikom od katastrofa primjena upravljanja rizikom od katastrofa.

Ukoliko se uvaži pretpostavka da se katastrofe sve češće i intenzivnije događaju na globalnoj razini, prvenstveno kao posljedica klimatskih promjena, vrlo je važno dodatno unaprijediti spremnost da se učinkovitije odgovori na te događaje te da se planiraju mjere za sprječavanje i ublažavanje katastrofa, između ostalog i poboljšanjem zakonskih okvira za smanjenje rizika. Kako bi se dodatno poboljšala otpornost i sigurnost društva, uključujući i otpornost kritične infrastrukture od nacionalnog značaja, te potaknuo daljnji razvoj sigurnog i stabilnog okoliša koji je preduvjet za kvalitetan život, privlačenje investitora i razvoj održivog gospodarstva, učinkovito upravljanje rizicima od katastrofa ključno je za svaku državu, pa tako i za Republiku Hrvatsku.

Hrvatska platforma za smanjenje rizika od katastrofa, koju organizira Ministarstvo unutarnjih poslova, kao tijelo državne uprave nadležno za poslove civilne zaštite, značajno utječe na podizanje svijesti društva o vrijednosti smanjenja rizika od katastrofa. Platforma povezuje vladine, operativne i znanstvene razine s primarnim ciljem prijenosa znanja, pružanja rješenja, kao i izrade i provedbe različitih planskih dokumenata za smanjenje rizika od katastrofa.

Upravljanje rizikom od katastrofe se odnosi na smanjenje ili sprječavanje potencijalnih gubitaka i štete, pružanje brze i učinkovite reakcije, pomoć žrtvama katastrofe prema potrebi i postizanje oporavka. Ciklus upravljanja rizikom pokazuje proceduru kojom se donositelji odluka u javnom i privatnom sektoru, kao i pojedinci, pripremaju za i umanjuju učinke katastrofa, reagiraju na njih i poduzimaju radnje kako bi osigurali oporavak. Učinkoviti odgovori u svakoj fazi ciklusa rezultiraju poboljšanom pripravnosti, brzim upozorenjima, smanjenom osjetljivošću ili prevencijom katastrofe tijekom sljedećeg ponavljanja ciklusa. Stvaranje javnih politika i programa usmjerenih na sprječavanje katastrofa ili smanjenje njihovih učinaka na ljude, imovinu i okoliš dio je punog ciklusa upravljanja rizikom od katastrofa. Koraci upravljanja rizikom od katastrofe prikazani na Slici 4. ne moraju se nužno odvijati jedan za drugim ili navedenim redoslijedom. Duljina svake faze ovisi o tome koliko je katastrofa bila teška, a faze ciklusa često se preklapaju.



Slika 3. Upravljanje rizicima od katastrofa prema fazama

Izvor: Strategija upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine, MUP RH (2022)

Krajem 2022. godine predstavljena je Strategija upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine kao prvi dokument koji obuhvaća sve aspekte upravljanja rizicima od katastrofa, od preventive do spremnosti za odgovor na katastrofe, te nudi cjelovit, osebujan i proaktivan pristup upravljanju rizicima od katastrofa. Ovaj strateški dokument također usmjerava aktivnosti i ulaganja u području upravljanja rizicima. U sklopu Strategije izrađen je i prvi Akcijski plan upravljanja rizicima od katastrofa, kao smjernica za provedbu Strategije do 2024. godine.

Cilj Strategije upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine je povećati kapacitete Hrvatske za upravljanje rizicima na svim razinama, sektorima i segmentima, kao i svim vrstama rizika, davanjem prioriteta akcijama u skladu s rezultatima procjene rizika. Kako bi se olakšala podjela zadataka, strateški ciljevi strategije upravljanja rizikom od katastrofa do 2030. dijele ciklus upravljanja rizikom u dvije faze:

- aktivnosti usmjerene na poboljšanje upravljanja katastrofama povezane s povećanjem pripravnosti i odgovora na katastrofe
- aktivnosti usmjerene na smanjenje rizika od katastrofa koje se odnose na vrijeme prije katastrofe i nakon završetka faze odgovora.

Stoga, strateški ciljevi Strategije upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine su:

Smanjenje vjerojatnosti katastrofa

Poboljšanje spremnosti za upravljanje katastrofama.

6. KRIZNE SITUACIJE U 21. STOLJEĆU KAO ALARM ZA ODRŽIVO UPRAVLJANJE DRUŠTVOM

Društvena kriza je problem koji utječe na strukturu društva na način da uzrokuje disrupcije u načinu funkcioniranja društva (Babić, 2003). te često dovodi do snažnog poremećaja u pogledu povjerenja u temeljne društvene vrijednosti, osobito ako se radi o krizi velikih razmjera. Ekološke krize također predstavljaju podvrstu društvenih kriza. „Svaka krizna situacija predstavlja sveobuhvatan poremećaj u društvenom životu (političkom i ekonomskom) iz kojeg je izlazak u pravilu vrlo težak i obično dugotrajan. Društvena kriza označava stanje poremećenih odnosa u društvu opterećenom raznim neriješenim problemima“ (Ivanović, 2014:11). U društvenim krizama se glavnina zahvaćene populacije susreće s jednim ili više oblika egzistencijalnih prijetnji. Upravo zbog činjenice da društvene krize pogađaju većina ljudi, one mogu imati dugoročne i višedimenzionalne posljedice.

Uzroci društvenih kriza mogu varirati od ekonomskih, političkih i ekoloških problema do javnozdravstvenih problema ili kulturnih sukoba. Ne smije se izostaviti ni činjenica da krize često imaju efekt prelijevanja te se tako krize koje su uzrokovane jednim uzrokom mogu raširiti i na druge aspekte društvenog života. Primjerice, prirodna katastrofa može dovesti do ekonomske krize, javnozdravstvene krize i krize sigurnosti jer se u uvjetima katastrofa povećavaju rizici od pojave raznih oblika kriminala.

Ekonomске krize, kao što su recesije ili depresije, su ujedno i društvene krize jer mogu dovesti do visokih stopa nezaposlenosti, smanjenih prihoda i povećanja razine siromaštva te socijalnih nejednakosti u pogođenim društvima (Družić Ljubotina, 2013). Politička kriza može stvoriti društvena previranja i nemire te osjećaj neizvjesnosti i nepovjerenja kod građana, a u ovom je kontekstu posebno važno istaknuti krizu „socijalne“ države (Koprić i Marčetić, 2000). Ekološke katastrofe kao što su poplave ili suše mogu uzrokovati nestašicu hrane, vode i raseljavanje ljudi iz njihovih domova. Iz navedenog se zaključuje da su ekološke krize također krize koje uzrokuju snažne društvene poremećaje te predstavljaju jedan od pojavnih oblika društvene krize. Tako Cifrić navodi da je potrebno razmatrati „društveno-ekološku krizu koja je rezultat povezanih procesa društvene i ekološke krize, a koji znatno utječu na cijelo čovječanstvo i njegovu perspektivu“ (Cifrić, 2013: 188). Javnozdravstveni problemi poput pandemija ili epidemija

predstavljaju ogroman pritisak na zdravstvene sustave i mogu dovesti ranjive skupine u opasnost zbog njihove nemogućnosti pristupa liječenju. Pritom je važno istaknuti da društvene krize izazvane javnozdravstvenim problemima i problemima u prekapacitiranosti zdravstvenog sustava mogu onemogućiti zaštitu temeljnih ljudskih prava, a to su pravo na zdravstvenu zaštitu (uslijed prekapacitiranost sustava), pravo na slobodu kretanja, pravo na rad u određenim djelatnostima te pravo na socijalizaciju. Kulturološki sukob između različitih skupina u društvu često dovodi do nasilja koje dodatno pogoršava kriznu situaciju uslijed nedostatka tolerancije prema različitostima u društvu (Ivanović, 2014).

U nastavku će se prikazati konkretni primjeri različitih vrsta kriza u 21. stoljeću koje su se snažno odrazile i na krizu samog društva. U te se krize ubrajaju teroristički napad na SAD 11.09.2001. godine, financijska kriza na tržištu hipotekarnih kredita u SAD-u 2007./2008. koja se prelila na europsko gospodarstvo i uzrokovala europsku dužničku (fiskalnu) krizu, migrantska kriza 2015. i nadalje, pandemija virusa COVID-19 te rat u Ukrajini 2022. s posljedičnom energetsom krizom i snažnim inflacijskim kretanjima u gospodarstvima diljem svijeta.

6.1. Utjecaj terorističkog napada na *World Trade Center* iz 2001. godine na društvo

Porast suvremenog terorizma javlja se 1970-ih i može se u velikoj mjeri pripisati pojavi radikalnih islamskih skupina, osobito na Bliskom istoku. Ove skupine djeluju i na lokalnoj i na globalnoj razini te „glokalizacija“ terorizma predstavlja jedinstveni izazov za provedbu zakona i sigurnosne snage. terorizam može se pratiti unazad do uspona Al Qaide koja je prvenstveno djelovala u zemljama bogatim naftom, a protivila se konceptu liberalnih demokracija. Pojam suvremenosti se, i u kontekstu terorizma, odnosi se na povećanu dostupnost informacija, povezanost među ljudima kroz različite medijske kanale i brzi tehnološki napredak. Još krajem 20. stoljeća, terorizam se smatrao relativno neznačajnom prijetnjom međunarodnoj i nacionalnoj sigurnosti, ali napadi na Svjetski trgovački centar 11. rujna 2001. postavili su terorizam u prvi plan kada je u pitanju nacionalna i globalna sigurnost (Glavina i Šimić Banović, 2017).

Teroristički čin ima snažan negativan utjecaj na cjelokupno društveno funkcioniranje. U srži terorističkog čina jest iznenađan napad na civilne žrtve, uobičajeno u urbanim sredinama i na frekventnim lokacijama. Osim ugrožavanja života i imovine te akutnog stanja šoka i straha koje

teroristički čin izaziva, ujedno se generira osjećaj nesigurnosti i latentne prijetnje u društvu jer nije poznato hoće li se, gdje i kad takav napad ponoviti (Bilandžić, 2013). Upravo je uzrokovanje šire društvene krize u vidu straha od ponavljanja napada, temeljni cilj terorizma s težnjom uzrokovanja poremećaja i nesigurnosti u odvijanju svakodnevnih aktivnosti od strane pojedinaca i društvenih skupina. Rast svijesti o terorističkim prijetnjama na globalnoj razini, posebice nakon 11. rujna 2001. godine, uzrokovao je osjećaj nemira u društvu u cjelini.

Drugi važan aspekt u kojem je razvidna povezanost terorističkih prijetnji i stanja u društvu je pojava „sekuritizacije“ te se u razdoblju sekuritizacije terorizma mijenja i perspektiva o ulozi javnog sektora, posebice u SAD-u. „Nakon događaja 11. 09. 2001., koji su obilježili početak novog tisućljeća, dolazi do snažne društvene nesigurnosti koja se odražava na političkom i upravnom planu. Umjesto dotadašnje klasične tendencije prema smanjenju prinude u upravi, dolazi do reverzibilnog procesa koji vodi povećanju prinude u upravi, poglavito u SAD-u“ (Lozina i Klarić, 2012:25). Teroristički napad na SAD iz 2001. godine uzrokovao je radikalne društvene promjene, ponajviše u pogledu činjenice da se državni i javni sektor počinju sagledavati kao ključni instrumenti društvene regulacije i kontrole (Lozina i Klarić, 2012).

Sekuritizacija problema događa se kada se grupa ljudi kolektivno složi oko prirode prijetnje i podržava poduzimanje ekstremnih mjera kako bi se prijetnja suzbila. „U eri sekuritizacije terorizma od početka 21. stoljeća, a posebice zbog sve veće multidimenzionalnosti terorizma, preklapaju se i umrežavaju različite politike, procesi i akteri te postupno brišu granice između socijalnih i sigurnosnih politika“ (Bilandžić i Pandžić, 2019:181). Uslijed sekuritizacije terorizma, značajno je raširenija uporaba suvremenih tehnologija u nadzoru svakodnevnog života građana. Opravdanja za korištenje tehnologija nadzora u borbi protiv terorizma za ljudska prava često pretvaraju u svakodnevnu redovitu uporabu, utječući tako na temeljna prava kao što su sloboda kretanja, sloboda izražavanja, sloboda mirnog okupljanja i pravo na privatnost (Bilandžić i Pandžić, 2019).

Prijetnje terorističkim napadima i sami teroristički napadi mogu imati i snažan utjecaj na percepciju različitosti u suvremenim društvima. Suvremene zapadne zemlje, u pravilu, njeguju koncept multikulturalnosti te jednakosti i ravnopravnosti svih ljudi, neovisno o rasi, vjeri, nacionalnosti, boji kože i sl., no s porastom straha od mogućih terorističkih napada, zamjetna je i pojava ksenofobije i netolerancije prema različitostima, osobito kada su u pitanju pripadnici naroda

islamske vjere s Bliskog istoka. Strah i neizvjesnost uslijed prijetnji od terorističkih napada su tako uzrokovali negativne društvene pojave neprihvatanja i netolerancije uslijed generalizacije i stereotipizacije ljudi islamske vjere. Terorizam je stoga poslužio i kao „okidač“ za razvoj diskriminacije i ksenofobije koja je, sama po sebi, potencijal za nastanak društvenih nemira, kriza i sukoba (Ivezić, 2011).

Na temelju prikaza utjecaja terorizma na stanje u društvu, može se zaključiti da se pojava terorizma veže uz tri oblika društvenih kriza. Osjećaj latentne prijetnje kojeg izaziva iznenadnost i nepredvidivost terorističkog djelovanja može snažno poljuljati temeljni osjećaj sigurnosti. U takvim okolnostima se javlja osjećaj nepovjerenja, pa čak i pojava ksenofobije koja može dovesti do daljnjeg eskaliranja društvenih kriza u vidu sukoba i nemira. Jednako tako je važno naglasiti da osjećaj „izvanredne situacije“ kojeg generira terorizam uzrokuje kod društvenih masa pristanak na provedbu izvanrednih radnji i mjera, čak i kad takve mjere nadzora nad odvijanjem društvenog života zadiru u temeljna ljudska prava i slobode. Strah kojeg generira terorizam se tako može iskoristiti kao sredstvo društvene kontrole (Altheide, 2006).

6.1.1. Utjecaj globalne financijske krize u SAD-u i europske dužničke krize na društvo

Ekonomska kriza 21. stoljeća može se pratiti od 2007. do 2008. kada je američko tržište hipotekarnih kredita počelo propadati. Tržište hipotekarnih zajmova važan je dio financijskog tržišta jer su nekretnine instrument osiguranja zajma. Prije samog izbijanja krize, došlo je do opadanja perspektivnih investicija i povećanja zaduženosti stanovništva u SAD-u, što znači da je američka ekonomija počivala na nezdravim temeljima. Hipotekarne obveznice postale su značajan konkurent državnim i korporativnim obveznicama i dionicama. Kako burze nisu davale željene prinose na investicije, investitori su počeli seliti novac u banke i tražili su nove kanale ulaganja - nekretnine za koje su se odobrali krediti s niskim kamatama, a nedostatna regulacija nad poslovanjem bankarskog sustava omogućila je i prihvaćanje drugorazrednih dužnika stvarajući izniman rizik od loših kreditnih plasmana (Benić, 2012). Cijene nekretnina bile su nerealne te je nastao tržišni „mjehur“ (Kovač, 2009). Kada su cijene nekretnina su pale na realnu razinu, došlo je do slabljenja kapitalne pozicije banaka, kao i do smanjenja vrijednosti aktive (imovine) zajmoprimaca. Takva situacija izazivala je strah od recesije i uzrokovala veliki broj bankrota financijskih institucija. Središnje banke nisu dovoljno predvidjele ulogu hipotekarnog tržišta, a

rejting agencije nisu dobro obavljale svoj posao te je nastao jaz u procjeni kreditnog rejtinga. Središnje su banke golemim zajmovima za likvidnost poslale pogrešnu poruku da toleriraju propuste u upravljanju rizikom. Kriza hipotekarnog tržišta ujedno je utjecala na daljnji rast kamatnih stopa (vanjski šok) (Benić, 2012).

Slabljenje financijskih institucija imalo je dubok učinak na realno gospodarstvo, što je rezultiralo većim brojem bankrota, većom nezaposlenošću i nižom kupovnom moći potrošača te ove pojave obrazlažu povezanost između financijske i društvene krize zbog suočavanja građana s egzistencijalnim prijetnjama uslijed gubitka ili smanjenja primanja, gubitka stambenih prostora i neizvjesne perspektive zapošljavanja u kriznim uvjetima. U istraživanju dostupnom na službenim stranicama Svjetske banke je utvrđeno da je socijalna i obiteljska kohezija značajno opala od početka globalne financijske krize. To se odrazilo na porast mentalnih bolesti, zlouporabu sredstava ovisnosti i povećanje stopa samoubojstava u mnogim zemljama, kao i na povećane radne migracije kao i na porast sklonosti ka prosvjedima, sukobima i nasilju u društvu (Otker-Robe i Poiera, 2013).

Osim toga, u eri globalizacije, ekonomski šokovi u Sjedinjenim Državama brzo su se proširili na druge zemlje, s naglaskom na Europsku monetarnu uniju (EMU ili eurozonu) u kojoj je izbila dužnička ili fiskalna kriza. Europska dužnička kriza se razvila 2010. godine i imala je dramatičan utjecaj na Europsku monetarnu uniju uslijed problema u upravljanju fiskalnom politikom niza perifernih zemalja EMU, uključujući Irsku, Grčku, Portugal, Španjolsku i Italiju. Krizu su karakterizirali gospodarski problemi, rastuća nezaposlenost i pad BDP-a, ali i potreba za primjenom restriktivne fiskalne politike kako bi se otklonile proračunske neravnoteže (Benić, 2012). Dok su neke zemlje, poput Irske, proaktivno djelovale na uklanjanje proračunskih neravnoteža bez značajnijih društvenih problema i kriza, dužnička kriza se u drugim zemljama odrazila na nastanak snažne društvene krize koja se očitovala u otporu građana kroz prosvjede i građanske nemire. Takve reakcije su zabilježene u Španjolskoj i osobito u Grčkoj. Navedeni oblici reakcija su odraz snažnog osjećaja ugroženosti egzistencije, ali i nepovjerenja i otpora prema odlukama tijela nadležnih za upravljanje dužničkom krizom. Razmjeri društvene krize i nemira u Grčkoj bili su iznimno veliki te je prilikom iskazivanja otpora prema vladinim mjerama štednje porastao i domicilni terorizam.

6.2. Utjecaj arapskog proljeća i migrantske krize na društvo u europskoj uniji

Arapsko proljeće 2011. donijelo je dramatične promjene u zemljama sjeverne Afrike i Bliskog istoka (Tunis, Egipat, Libija, Sirija) i pad brojnih diktatorskih vlada u težnji za demokratizacijom. Ratovi i građanski nemiri na ovom području uzrokovali su migracijske tokove prema zemljama Europske unije, a posljedično i migrantsku krizu. Godine građanskih nemira i političkih previranja uzrokovale su masovni egzodus ljudi iz regije, a to je imalo dalekosežne implikacije i na zemlje iz kojih su pobjegli i na one koje su ih prihvatile kao izbjeglice. Za mnoge zemlje u regiji Arapsko proljeće bilo je katalizator povećane migracije, s posebnim naglaskom na Siriju, Irak, Afganistan i Libiju (Tadić, Dragović i Tadić, 2016).

Priljev migranata izvršio je golem pritisak na zemlje domaćine koje su već bile suočene s vlastitim ekonomskim problemima prije sukoba (npr. Grčka). Arapsko proljeće imalo je dalekosežne posljedice jer je izazvalo je jednu od najvećih migracija nakon Drugog svjetskog rata s dubokim implikacijama na regionalnu stabilnost i sigurnost diljem Europe i šire. Rješavanje ove krize zahtijeva zajedničke napore i država donatora koje pružaju pomoć i zemalja domaćina koje snose veliki teret, ali iznad svega poziva na trajni mir kako bi se izbjeglice mogle sigurno vratiti kući bez straha ili progona. Uz humanitarne izazove migrantske krize, razvila se i sigurnosna kriza zbog kriminalnih aktivnosti uslijed ilegalnih migracija te terorizma povezanog s pojedinačnim migrantima ili izbjegličkim kampovima. Izbjeglice i migranti su iskazali osjetljivost na iskorištavanje od strane mreža organiziranog kriminala ili radikalnih terorističkih skupina koje traže regrute za realizaciju svojih ciljeva (Barić, 2019).

Migrantska kriza u Europskoj uniji trajno je pitanje od 2015. Kao odgovor na priljev izbjeglica, mnoge su zemlje EU-a provele politike kojima pokušavaju riješiti taj problem putem traženja kompromisnog rješenja koje uključuje pružanje zaštite i azila izbjeglicama uz istodobno sprječavanje i zaustavljanje ilegalnih migracija. Odgovor Europske unije na nastalu krizu nije bio koordiniran. Na vrhuncu migrantske krize 2015. godine, brojni su ljudi pobjegli iz ratom razorenih zemalja kao što su Sirija, Irak, Afganistan i Libija, a drugi su tražili ekonomske prilike ili ponovno spajanje obitelji. Masovni priljev stvorio je napetost unutar EU; neke su zemlje poput Njemačke promicale „politiku otvorenih vrata“, dok su druge bile rezervirane i nesklone primanju migranata, a takav primjer je postupanje Mađarske u uvjetima migrantske krize (Lončar, 2020). U brojnim zemljama koje su se suočile s velikim priljevom migranata (primjerice, u Grčkoj i Italiji kao

zemljama ulaska u EU te u Švedskoj koja je bila krajnje odredište brojnih migranata) došlo je do porasta ksenofobije i straha od terorizma te su zabilježeni slučajevi kulturoloških sukoba i pojave nasilja između migranata i domicilnog stanovništva, a takve se pojave mogu smatrati pojavom zasebne društvene krize i krize europskih vrijednosti. Migrantska kriza je iznjedrila unutarnje slabosti na razini Europske unije i povećala rizike od nemira i otpora građana prema politikama vezanim uz migrantsku krizu (Bježančević, 2019).

Društvene krize su uvijek u svojoj osnovi krize vrijednosti i krize kolektivnog (društvenog) identiteta. Utjecaj migrantske krize na stabilnost i koheziju to jasno potvrđuje. Europska unija se u novije vrijeme suočava s migrantskom krizom koja uzrokuje krizu vrijednosti. Priljev izbjeglica iz područja Bliskog istoka i Sjeverne Afrike zahvaćenih sukobima ozbiljno je testirao sposobnost EU-a da se nosi s velikim valovima ljudi koji traže sigurnost i sklonište. Taj je priljev također izazvao raspravu o vrijednostima koje su u središtu Europske unije i kako ih treba podržavati. EU je utemeljena na određenim temeljnim vrijednostima kao što su ljudska prava, demokracija, vladavina prava i poštivanje različitosti (Bježančević, 2019). Međutim, val migracija je poljuljao navedene vrijednosti zbog zabrinutosti u svezi s mogućnostima prihvata izbjeglica. Odstupanje u pristupima rješavanju krize predstavljalo je upozorenje da bi Europska unija mogla doseći visoku razinu političke i društvene fragmentacije ako države članice ne mogu postići dogovor o tome kako najbolje upravljati migracijama.

Pronalaženje rješenja za političku i društvenu krizu vrijednosti Europske unije zahtijevalo je te i dalje zahtijeva političku volju i snažno vodstvo svih zemalja članica kako bi temeljne europske vrijednosti ostale sačuvane u uvjetima neizvjesnosti koja je posljedica migrantske krize. Dugoročno rješenje krize vrijednosti se treba temeljiti na uvažavanju ljudskih prava, ali i sigurnosnih problema te je kompromisnim rješenjem potrebno postići trajnu stabilnost u europskom odgovoru na krizu vrijednosti koja prijeti njenim temeljima izgrađenim na toleranciji i jedinstvu među njezinim građanima (Holy, 2018).

6.3. Utjecaj pandemije COVID-19 na društvo

Virus SARS-CoV-2 prenio se sa životinja na ljude, a pretpostavlja se da se to dogodilo na tržnici u Wuhanu gdje su ljudi kupovali svježe meso i ribu. Za neke od životinja koje se prodaju na tržnici, poput šišmiša i pangolina, poznato je da nose viruse slične SARS-CoV-2. Prodaja navedenih životinja u kombinaciji s činjenicom da su na navedenoj tržnici bili loši higijenske uvjete, sugerira da se virus vjerojatno proširio s ovih životinja na ljude (Bhargava, 2021). Virus SARS-CoV-2 počeo se širiti s osobe na osobu, ubrzo prerastajući u globalnu pandemiju. Globalizacija i urbanizacija su čimbenici koji su značajno pridonijeli porastu broja zaraženih i širenju novog koronavirusa.

U početku se mislilo da će virus djelovati poput gripe, sa sezonskim ciklusima infekcije. Međutim, primijećeno je da se virus širi u valovima, s mutacijama koje mu omogućuju brzo širenje na nova zemljopisna područja. Kako na početku pandemije nije postojao ni specifičan lijek ni cjepivo za COVID-19, terapijski protokoli sastojali su se od pokušaja kontrole infekcije različitim antivirusnim lijekovima, zatim od kontrole sekundarnih bakterijskih infekcija i upalnog odgovora kao i suzbijanja mogućih komplikacija. Kontrola epidemije svodila se primarno na mjere dijagnostike i izolacije bolesnika i zaraženih osoba (Terkeš i sur., 2020).

Virus je imao dalekosežne učinke na globalno zdravlje, gospodarstva i društva jer su zemlje diljem svijeta uvele fizičko i socijalno distanciranje i druge restriktivne mjere u pokušaju obuzdavanja širenja novog koronavirusa. Fizičko i socijalno distanciranje zahtijevalo je od ljudi da održavaju fizičku udaljenost jedni od drugih, izbjegavaju okupljanja i minimiziraju kontakt s osobama izvan svojih kućanstava. Iako su se ove mjere smatrale neophodnima za kontrolu širenja virusa, njihov utjecaj na društvo i gospodarstvo je bio iznimno negativan. Uvođenje fizičkog, a time i socijalnog distanciranja je predstavljalo presedan u upravljanju globalnom krizom jer su uobičajeni životni tokovi bili zaustavljeni ili u značajnoj mjeri ograničeni. Socio-ekonomski učinak pandemije bio je razoran za mnoge zemlje diljem svijeta. Vlade su provele različite pakete poticaja kako bi pomogle poduzećima da opstanu tijekom krize, uključujući jamstva za zajmove i financijsku potporu za one koji su pogođeni gubitkom posla ili skraćenim radnim vremenom zbog uvođenja socijalnog distanciranja i izolacije.

Društveni učinci pandemije također su bili iznimno negativni jer su ljudi bili prisiljeni ostati kod kuće dulje vrijeme zbog ograničenja kretanja i okupljanja. Navedena ograničenja su imala

značajan učinak na mentalno zdravlje, kao i na društvene veze među ljudima kojima je, osobito u kriznim vremenima, potrebna podrška članova obitelji, prijatelja i kolega.

Osim toga, COVID-19 nerazmjerno je pogodio određene ranjive skupine zbog niza čimbenika kao što su niska razina prihoda ili već postojeća medicinska stanja. Ova ranjiva populacija suočavala se s većim rizicima od fizičke bolesti i utjecaja socijalne izolacije zbog već postojećih ekonomskih i zdravstvenih problema koji su često eskalirali upravo tijekom pandemije. Pandemija je također stavila u središte pozornosti nemogućnost ravnopravnog zadovoljavanja temeljnih ljudskih prava, s naglaskom na pravo na zdravstvenu skrb. U uvjetima preopterećenosti zdravstvenog sustava, često nije bilo moguće osigurati svim pacijentima adekvatnu zdravstvenu skrb, već se postupalo po principu trijaže, a takav pristup bio iznimno stresan i za pacijente i za zdravstveno osoblje, posebice sa moralnog i etičkog aspekta.

Dugotrajno socijalno izoliranje uslijed COVID-19 pandemije rezultiralo je i pojavom građanskih nemira zbog ugroženosti temeljnih ljudskih prava kao što je pravo na slobodu kretanja. Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za ljudska prava je stoga istaknuo potrebu da vlade osiguraju da sva ograničenja slobode kretanja budu nediskriminirajuća, razmjerna potrebama javnog zdravstva i podložna periodičnoj reviziji. Također je naglašeno da ta ograničenja ne smiju sprječavati pristup osnovnim uslugama kao što su zdravstvena skrb ili obrazovanje koje je osigurano putem online platformi.

Može se zaključiti da je pandemija COVID-19 uzrokovala vrlo snažne disrupcije u svakodnevnom životima ljudi na globalnoj razini te je realno očekivati da će imati dalekosežne posljedice i u budućnosti. Stoga je ključno da državni i javni sektor na globalnoj razini prepozna ulaganja u javnozdravstveni sektor kao prioritet, istovremeno pružajući podršku društvenim skupinama koje su i dalje pogođene ekonomskim poteškoćama ili dugoročnim negativnim utjecajima primjene mjera socijalnog distanciranja. Pandemija Covid-19 je iz korijena promijenila poimanje odnosa između javnog zdravlja i sigurnosti građana u 21. stoljeću jer je ukazala na potrebu za razvojem inovativnih strategija koje će omogućiti bolje razumijevanje i upravljanje širenjem zaraznih bolesti, uključujući prevenciju, otkrivanje, odgovor i liječenje uz osiguranje inicijativa za obrazovanje javnosti kako bi se osiguralo da su ljudi svjesni najboljih praksi za zaštitu od zaraznih bolesti.

6.4. Utjecaj rata u Ukrajini, energetske krize i inflacijskih kretanja na društvo

Odnosi između Rusije i Ukrajine bili su obilježeni snažnim napetostima još od 2014. godine te nakon aneksije Krimskog poluotoka od strane Rusije. Nakon dugogodišnjeg nestabilnog stanja u Ukrajini, 24. veljače 2022. godine je izbio ratno stanje u Ukrajini te je započela ruska ofenziva kojom je ugrožena ukrajinska samostalnost i samoopstojnost. Izbijanje navedenog rata je rezultiralo nizom posljedičnih kriza s posebnim naglaskom na humanitarnu krizu i potrebu zbrinjavanja civila na ratom pogođenim područjima. Drugi značajan krizni aspekt za kojeg je rat u Ukrajini zapravo „okidač“ je ponovno buđenje globalnih geopolitičkih odnosa kakvi su vladali u hladnoratovskom razdoblju s blokovskom podjelom na Zapad i Istok, odnosno borbu za premoć između SAD-a i NATO-a te Ruske Federacije, a u toj latentnoj borbi se ponovno javlja i strah te opasnost od nuklearne krize (Bollfrass i Herzog, 2022).

Izbijanje rata u Ukrajini je ponovno stavilo Europsku uniju iscrpljenu dužničkom, migrantskom i pandemijskom krizom u nepovoljnu poziciju. Područje Europske unije je u velikoj mjeri ovisno o energentima s područja Ruske federacije, s posebnim naglaskom na ovisnost o plinu. Izbijanje rata u Ukrajini je zahtijevalo od Europske unije donošenja niza paketa sankcija za Rusku federaciju, a u prirodi sankcija je i prekid ekonomskih te trgovinskih odnosa s ovom zemljom. Na taj je način izbila energetska kriza u Europskoj uniji koja predstavlja iznimno neizvjesnu i prijeteću situaciju u gospodarstvu i industriji Europske unije.

Energenti su važan input u gotovo svim proizvodnim procesima i procesima pružanja usluga, a smanjena dostupnost energenata za Europsku uniju, znači i porast cijene. Porast cijene energenata je uzrokovalo val inflacijskih kretanja koji se ne zaustavlja (ožujak 2023.), već se očekuje daljnjih rast inflacijskih kretanja. Energetskom krizom i inflacijskim kretanjima su ponovno pogođene najranjivije i najsiromašnije društvene skupine kod kojih upravo potrošnja na energente i zadovoljavanje prehrambenih potreba predstavlja najveći udio u ukupnoj strukturi potrošnje. Novonastale krizne okolnosti ponovno su aktualizirale potrebu za sanacijskim i korektivnim djelovanjem država pogođenih energetskom krizom i inflacijom te su se brojne vlade odlučile na politike zamrzavanja cijena esencijalnih životnih potrepština u cilju smanjenja negativnog utjecaja inflacijskih kretanja na socio-ekonomski status građana (MZO, 2023).

7. ZNAČAJKE UPRAVLJANJA EKOLOŠKIM I DRUŠTVENIM KRIZAMA U CILJU ODRŽIVOG RAZVOJA DRUŠTVA

Temeljni cilj upravljanja ekološkim i društvenim krizama je postizanje društvene sigurnosti. Pod društvenom sigurnošću se podrazumijeva sposobnost neometanog odvijanja ključnih društvenih funkcija te zadovoljavanje temeljnih potreba i zahtjeva građana u uvjetima rizika i nesigurnosti (Olsen, Kruke i Hovden, 2007). Sposobnost javnog sektora u postizanju i održavanju društvene sigurnosti se ogleda u provedbi preventivnih i proaktivnih inicijativa s ciljem suzbijanja izbijanja društvenih kriza kao i u sposobnost upravljanja kriznim situacijama u cilju povrata društva u normalno, predkrizno stanje, što je reaktivni aspekt odgovora na nastalu društvenu krizu.

Kako bi se navedeni zahtjevi vezani uz uspješno upravljanje društvenim krizama uspješno realizirali, nužno je kontinuirano ulaganje u razvoj institucionalnih kapaciteta s ciljem postizanja visoke razine otpornosti na društvene krize. Uspješno anticipativno i reaktivno upravljanje društvenim krizama zahtijeva pravodobno prepoznavanje ključnih društvenih struktura koje su potencijalno izložene rizicima te uvođenje sustava praćenja rizika i mjera za njihovo sprječavanje i suzbijanje.

Uspješno upravljanje ekološkim i društvenim krizama i izgradnja visoke razine otpornosti na neizvjesnost i rizike ovise o sposobnosti javnog sektora u pogledu prilagodbe izvanrednim uvjetima i okolnostima rada, koji nadilazi rutinska pravila i procedure i traži visok stupanj prilagodbe konkretnoj situaciji. Ekološke i društvene krize su često obilježene izvanrednim stresovima i gubicima, predstavljaju složene situacije koji zahtijevaju zajedničku akciju i reakciju različitih dionika u javnom sektoru (ali i privatnom te civilnom sektoru) kao i situacije u kojima je ključno osigurati i zadržati povjerenje građana u sposobnost javnog sektora u upravljanju društvenim krizama.

Izvanredna priroda ekoloških i društvenih kriza često uzrokuje potrebu za upravljanjem krizama na način da se mobiliziraju dionici iz različitih segmenata javnog sektora te je ujedno nužno osigurati realokaciju resursa iz različitih tijela javnog sektora u rješavanje prioriternih pitanja vezanih uz društvenu krizu (Olsen i sur., 2007). Potreba za angažmanom različitih tijela u sklopu javnog sektora u procesu upravljanja javnim krizama, kao i potreba za koordinacijom i suradnjom s privatnim i civilnim sektorom zahtijeva fleksibilnost i sposobnost postizanja međusektorske koordinacije pri suzbijanju društvenih kriza.

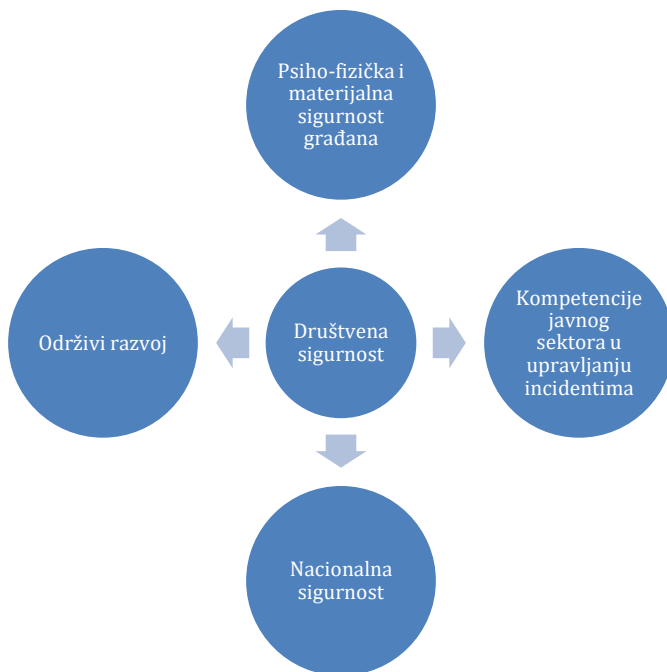
Zbog kompleksne prirode kriznih situacija, vrlo je važno u planu upravljanja ekološkim i društvenim krizama prepoznati različita područja na koja se nastala kriza može reflektirati i pravodobno spriječiti nastanak „lančane krizne reakcije“ koja je rezultat međuovisnosti i isprepletenosti između različitih područja koja čine složeni društveni sustav.

Povjerenje je važno za uspješno krizno upravljanje u javnom sektoru. Pod povjerenjem u sposobnost javnog sektora pri rješavanju društvenih kriza se podrazumijeva oslanjanje građana i drugih zainteresiranih dionika na nadležne institucije u javnom sektoru na temelju pouzdanja u njihove kompetencije, sposobnost i kredibilitet. Niska razina povjerenja građana i drugih zainteresiranih dionika može predstavljati iznimnu otegotnu okolnost za nadležna tijela u kriznom menadžmentu javnog sektora jer građani zbog nepovjerenja mogu nastojati iznaći alternativna i samostalna rješenja ili se oglušiti na smjernice kriznog menadžmenta, što u konačnici ne vodi do deeskalacije, već do daljnje eskalacije krizne situacije. Povjerenje građana i drugih zainteresiranih dionika je potrebno postupno graditi i razvijati kroz brze, efikasne i ponajviše dosljedne reakcije u situaciji ekološke i društvene krize. „U svakoj kriznoj situaciji komunikacija igra značajnu ulogu, a povjerenje u institucije koje upravljaju krizom neophodno je za učinkovitu provedbu potrebnih mjera u sanaciji krize i njezinih posljedica“ (Jugo, Skoko i Petrović, 2020:365).

Komunikacija o ekološkoj i društvenoj krizi je ključna aktivnost u izgradnji povjerenja između kriznog menadžmenta u javnom sektoru i ciljnih skupina javnosti. Međutim, može biti teško pronaći pravu ravnotežu između komuniciranja rizika i potrebe da se izbjegne strah i panika građana pri percipiranju krizne situacije. Ako se u kriznoj komunikaciji propusti uspostaviti ravnotežu između otvorenosti i transparentnosti i potrebe za suzbijanjem potencijalne eskalacije straha i panike, krizni planovi i akcije bi se mogli smatrati neadekvatnim i uzrokovati da ljudi izgube povjerenje u uspješnost javnog sektora prilikom provedbe procesa upravljanja ekološkim i društvenim krizama. Također je nužno uvažiti činjenicu da se povjerenje javnosti u kriznim situacijama teško uspostavlja, a može se vrlo brzo izgubiti. Stoga je nužno djelovati konzistentno i transparentno. Povjerenje javnosti u ključne institucije zadužene za upravljanje ekološkim društvenim krizama se temelji i na razini povjerenja građana u pravni sustav, izvršnu vlast i povjerenju da se resursi istinski koriste za povećanje društvene sigurnosti (Olsen i sur., 2007), a sve veću ulogu u izgradnji i njegovanju odnosa povjerenja između ciljnih skupina javnosti i

kriznog menadžmenta u javnom sektoru imaju i medij koji snažno utječu na percepciju krizne situacije u društvu od strane građana (Jugo, Skoko i Petrović, 2020).

Već je navedeno da je koncept društvene sigurnosti vrlo složen i ovisan o brojnim drugim aspektima sigurnosti te je u upravljanju ekološkim i društvenim krizama nužno osmisliti radnje i mjere kojima će se osigurati kontrola nad različitim dimenzijama koje utječu na društvenu sigurnost, a prikazane su na slici 3.



Slika 4. Povezanost društvene sigurnosti i drugih dimenzija sigurnosti

Izvor: obrada autora prema Olsen i sur. (2007:74)

Nacionalna sigurnost tradicionalno je bila usmjerena na teritorij i zaštitu nacionalnih granica. Međutim, danas se koncept nacionalne sigurnosti poima šire te uključuje primjenu potrebnih politika i mjera za održavanje vitalnih funkcija društva. U tom se aspektu nacionalna i društvena sigurnost preklapaju. Društvena sigurnost je uvjetovana i razinom posvećenosti i implementacije načela održivog razvoja u kojima se naglašava usklađenost i ravnoteža između ekonomskih, ekoloških i društvenih ciljeva u suvremenim zemljama. Ako ta ravnoteža nije uspostavljena, samo društvo je izloženo potencijalu za razvoj različitih društvenih, ekoloških i drugih kriza. Učinkovitost javnog sektora u upravljanju incidentima manjih razmjera primjenom preventivnih i korektivnih mjera uvelike utječe na percepciju društvene sigurnosti od strane

građana i na razinu povjerenja u učinkovitost kriznog menadžmenta u javnom sektoru. Najneposrednija dimenzija koja objektivno i subjektivno utječe na razinu društvene odgovornosti je psiho-fizička i materijalna sigurnost svakog pojedinca, a time i pojedinih društvenih skupina te društva u cjelini. Iz tog su razloga važne inicijative javnog sektora u osiguranju zaštite pojedinaca i zajednice od ekstremnog siromaštva, degradacije okoliša i drugih globalnih prijetnji. Navedena se dimenzija sigurnosti i odnosi zaštitu ljudi od ozbiljnih i raširenih prijetnji i na stvaranje sustava koji građanima osiguravaju zadovoljavanje osnovnih životnih potreba (Olsen i sur., 2007).

U vrlo složenim i turbulentnim okolnostima suvremenog globalnog svijeta, promjene su toliko učestale i odvijaju se naglo, a takva situacija iziskuje i promjene u odgovoru javnog sektora na društvene krize. Već je naglašeno kako uspješno upravljanje svakom kriznom situacijom zahtijeva fleksibilan i adaptivan pristup javnog sektora, a takav je pristup moguće realizirati putem korištenja koncepta socijalnih investicija u cilju sprječavanja i/ili suzbijanja nastanka društvenih kriza. Navedenim konceptom se ponajviše utječe na dimenziju psihofizičke i materijalne sigurnosti građana koja za građane ima najneposredniji značaj. Koncept je osmišljen kao odgovor na krizu socijalne države ili države blagostanja. „Koncept socijalnih investicija ide za pomirbom zahtjeva za ekonomskom efikasnošću tržišta s jedne strane i „socijalne orijentacije“ modernih socijalnih država s druge strane“ (Babić i Baturina, 2016: 45). Pristup socijalnog ulaganja nastoji modernizirati socijalnu državu kako bi bila učinkovitija u rješavanju novih društvenih rizika i osigurala svoju financijsku i političku održivost u promijenjenom gospodarskom okruženju. To zahtijeva odmak od pasivnih politika socijalne skrbi prema proaktivnim, preventivnim i produktivnim politikama kojima se osigurava društvena sigurnost te se prevenira nastanak ili produbljenje postojećih društvenih kriza.

U strateškom nacionalnom dokumentu Republike Hrvatske pod nazivom „Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine“ se planira razvoj otpornog gospodarstva i društva na dugoročnoj razini. U razvojnom smjeru pod nazivom „Održivo gospodarstvo i društvo“, jedan od ključnih strateških ciljeva su obrazovani i zaposleni ljudi. Ovaj se cilj planira realizirati na način da se rano i predškolsko obrazovanje učini dostupnim svima. Pružanje boljih prilika za stjecanje i razvijanje osnovnih i profesionalnih vještina važno je sa stajališta povećanja zapošljivosti i izgleda na tržištu rada te za smanjivanje jaza u postignućima pružajući svima jednaku priliku za uspjeh.. Osiguravanje pristupačnosti visokog obrazovanja također je prepoznato kao važno u stvaranju

skladnijeg i naprednijeg društva s perspektivnim tržištem rada (Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine).

Cjelokupan razvojni strateški smjer pod nazivom „Jačanje otpornosti na krize“ usmjeren je na suzbijanje društvenih kriza u hrvatskom društvu budućnosti. Značaj navedenog razvojnog smjera je prepoznat uslijed javnozdravstvenih rizika uzrokovanih pandemijom COVID 19 kao i uslijed negativnih demografskih trendova, iseljavanja i starenja populacije te izazova za pojedinačnu i društvenu sigurnost. Kako bi se postigli ciljevi iz razvojnog smjera „Jačanje otpornosti na krize“, zdravstvena skrb treba biti kvalitetna i dostupna svima. Potrebno je promicati zdrave prehrambene navike i aktivan način života te osigurati dostojanstveno starenje prema načelima društvene solidarnosti i odgovornosti. Također je važno zaštititi dostojanstvo hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, kao i dostojanstvo civilnih žrtava Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. U cilju poboljšanja demografske situacije se teži stvoriti poticajnije okruženje za mlade i obitelji te jačati veze s Hrvatima izvan Hrvatske i poticati povratak hrvatskog iseljeničtva (Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine).

U sklopu razvojnog smjera „Jačanje otpornosti na krize“ je prepoznata i važnost realizacije strateškog cilja sigurnosti za stabilan razvoj. Prepoznato je da je sigurnost za stabilan razvoj moguće osigurati putem jačanja vojnih kapaciteta kako bi osigurala visoka razina zaštite od vanjskih i unutarnjih prijetnji. To uključuje unapređenje obrambene sposobnosti vojske, jačanje unutarnje sigurnosti, te borbu protiv radikalizma, ekstremizma i terorizma. Uz to, zemlju je potrebno učiniti otpornijom na rizike od katastrofa kroz unaprjeđenje i modernizaciju sustava civilne te vatrogasne zaštite (Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine).

Za suzbijanje i sprječavanje socio-ekonomskim krizama u hrvatskom društvu, važno je i ispunjene strateških ciljeva koji su usmjereni na postizanje ravnomjernog regionalnog razvoja. Razvoj potpomognutih područja i područja s posebnim razvojnim obilježjima ključan je za jačanje regionalne konkurentnosti te za promicanje više razine kvalitete društvenog i gospodarskog života u perifernim i slabije razvijenim regijama Hrvatske (Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine).

8. ZAKLJUČAK

Ekološka ili okolišna kriza događa se kada promjene u okolišu vrste ili populacije destabiliziraju njezin daljnji opstanak. Neki od važnih uzroka uključuju degradaciju abiotskog ekološkog čimbenika (npr. povećanje temperature, manje značajne količine oborina), povećane pritiske zbog predatora, prenaseljenost itd. Zbog utjecaja ljudi na prirodni okoliš u novijem geološkom razdoblju, pojam ekološka kriza često se primjenjuje na ekološke probleme uzrokovane ljudskim civilizacijama kao što su klimatska kriza, gubitak bioraznolikosti i onečišćenje plastičnim otpadom koji su se pojavili kao glavni globalni izazovi tijekom prvih nekoliko desetljeća 21. stoljeća. Klimatske promjene počinju imati veliki utjecaj na ekosustave a uz porast globalne temperature dolazi do smanjenja količine snijega dok razine mora rastu. Ekosustavi će se neizbježno promijeniti ili evoluirati kako bi se nosili s povećanjem temperature a posljedično, mnoge vrste nestaju iz svojih staništa. Klimatske promjene nepovoljno su utjecale na kopnene i morske ekosustave. Sve veća globalna temperatura, češće pojave ekstremnih vremenskih uvjeta i podizanje razine mora primjeri su najutjecajnijih učinaka klimatskih promjena. Moguće posljedice ovih učinaka uključuju smanjenje i izumiranje vrsta, promjene unutar ekosustava, povećanu prevalenciju invazivnih vrsta, pretvaranje šuma iz ponora ugljika u izvore ugljika, zakiseljavanje oceana, poremećaj ciklusa vode i povećanu pojavu prirodnih katastrofa. Moguće rješenje za prevenciju ili smanjenje utjecaja katastrofa nalazi se u upravljanju rizikom od katastrofe. Riječ je o sustavnom pristupu identificiranju, procjeni i smanjenju rizika od katastrofe. Cilj upravljanja rizikom od katastrofe je smanjiti socioekonomsku ranjivost na katastrofu, kao i suočavanje s ekološkim i drugim opasnostima koje ih izazivaju. Najčešće korištena definicija smanjenja rizika od katastrofa navodi da je riječ o konceptualnom okviru elemenata koji se razmatraju s mogućnostima smanjenja ranjivosti i rizika od katastrofa u cijelom društvu, kako bi se izbjegli (prevencija) ili ograničili (ublažavanje i pripravnost) štetni učinci opasnosti, unutar širokog konteksta održivog razvoja. Održivi razvoj je organizacijsko načelo koje ima za cilj ispuniti ciljeve ljudskog razvoja, istovremeno omogućavajući prirodnim sustavima da ljudima pruže potrebne prirodne resurse i usluge ekosustava. Željeni rezultat je društvo u kojem životni uvjeti i resursi zadovoljavaju ljudske potrebe bez podrivanja planetarnog integriteta i stabilnosti prirodnog sustava. Riječ je o razvoju koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Koncept održivog razvoja danas ima fokus na ekonomski razvoj, društveni razvoj i zaštitu okoliša za buduće generacije.

9. IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Katarina Žido

Matični broj studenta: 0283030007

Naslov rada: Ekološka kriza i održivi razvoj društva

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristila sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirala niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam navela autora i izvor te ih jasno označila znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spremna sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

14. 09. 2023.

Potpis studenta

K. Žido

10. LITERATURA

10.1. KNJIGE

1. Boin, A., t Hart, P., Stern, E., Sundelius, B. (2005). The politics of crisis management: Understanding public leadership when it matters most. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Brown, G. (2010). Beyond the crash: Overcoming the first crisis of globalization. London: Simon and Schuster.
3. Cardona, O.D. (2003). Indicators for Risk Measurement: Fundamentals for a methodological approach. Manizales – Colombia: Inter-American Development Bank
4. Drabek, T.E. (1991). The evolution of emergency management. U: Drabek, T.E., Hoetmer, G.J. (ur.), Emergency Management: Principles and Practice for Local Government. ICMA: Washington DC
5. Drennan, L. T., McConnell, A., Stark, A. (2014). Risk and crisis management in the public sector. London: Routledge.
6. International Strategy for STRATEGY FOR DISASTER REDUCTION (ISDR). 2004. Living with risk: A global review of disaster reduction initiatives. Geneva: ISDR Secretariat
7. Kelman, I. (2003). Beyond disaster, beyond diplomacy. London: Routledge
8. Kešetović, Ž., Toth, I., Podbregar, I. (2012). Problemi kriznog menadžmenta: znanstvena monografija. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica.
9. Mihalinić, M. (2018). Upravljanje krizama i komuniciranje. Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 10.
10. Ozcan, S. (2015). Key factors affecting crisis management effectiveness in the public sector (thesis). Southampton: University of Southampton.
11. Quarantelli, E.L. (1998). What is a disaster? Perspectives on the question. London: Routledge
12. Rosenthal, U., M. T. Charles and P. 't Hart (eds) (1989): Coping With Crises: The Management of Disasters, Riots and Terrorism. Springfield, IL: Charles Thomas.

13. Smith, K. (2002). *Environmental Hazards: Assessing risk and reducing disaster*. London: Routledge

10.2. ZNANSTVENI ČLANCI

1. Altheide, D. L. (2006). *Terrorism and the Politics of Fear*. *Cultural Studies? Critical Methodologies*, 6(4), 415-439.
2. Babić, D. (2003). *Josip Županov, Od komunističkog pakla do divljeg kapitalizma: odabrane rasprave i eseji (1995.–2001.)*. *Migracijske i etničke teme*, 19(4), 451-454.
3. Babić, Z., Baturina, D. (2016). *Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektiva*. *Revija za socijalnu politiku*, 23(1), 39-60.
4. Barić, R. (2019). *Stavovi i percepcija građana o trgovini ljudima i migrantskoj krizi*. *Kriminalistička teorija i praksa*, 6(1/2019.), 27-46.
5. Benić, Đ. (2012). *Ekonomska kriza u Europi i hrvatsko gospodarstvo*. *Ekonomski misao i praksa*, (2), 847-854.
6. Betta, J., Owczarzak-Skomra, A. (2019). *Agile crisis management*. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 51.
7. Bilandžić, M. (2013). *Terorizam i restrukturiranje društvene moći*. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 16(32), 31-49.
8. Bilandžić, M., Pandžić, J. (2019). *socijalni rad i logika sigurnosti u eri sekuritizacije terorizma*. *Anali hrvatskog politološkog društva*, 181.
9. Bježančević, S. (2019). *Migrantska Kriza u Europskoj Uniji-Izazovi, Europska Sigurnost i Zaštita Temeljnih Prava*. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 14(3), 1231-1248.
10. Bollfrass, A. K., Herzog, S. (2022). *The War in Ukraine and Global Nuclear Order*. *Survival*, 64(4), 7-32.
11. Brčić, R., Malbašić, I., Đukes, S. (2013). *Uloga i ponašanje zaposlenika u kriznom menadžmentu*. *Ekonomski pregled*, 64(3), 279-296.
12. Brünner, C. (2002). *Novi javni menadžment: suvremene upravne reforme u Austriji*. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 4(3-4), 633-650.

13. Buterin, T., Doričić, R., Eterović, I., Muzur, A., Šantić, M. (2021). Javnozdravstvena perspektiva utjecaja industrijskog onečišćenja na globalno zatopljenje i pojavnost zoonoza. *Šumarski list*, 145(1-2), 63-69.
14. Chung, S. (2014). Environmental regulation and foreign direct investment: Evidence from South Korea. *Journal of Development Economics*, 108, 222-236.
15. Cohen, R. (1978). Threat perception in international crisis. *Political Science Quarterly*, 93(1), 93-107.
16. Comfort, L. K., Waugh, W. L., Cigler, B. A. (2012). Emergency management research and practice in public administration: Emergence, evolution, expansion, and future directions. *Public Administration Review*, 72(4), 539-547.
17. Coombs, W. T. (2007). Crisis management and communications. *Institute for public relations*, 4(5), 6.
18. Doležal, D. (2006). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 41(1), 87-103.
19. Drljača, M. (2017). Anticipativno upravljanje krizom zračne luke. *Suvremeni promet*, 37(5-6), 230-235.
20. Družić Ljubotina, O. (2013). Siromaštvo kao izazov za socijalni rad u kontekstu ekonomske krize u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(1), 183-200.
21. Fuk, B. (2021). Ugljični otisak. *Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini*, 63(4), 443-447.
22. Glavina, M., Šimić Banović, R. (2017). Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 51(102), 41-65.
23. Halilović, N., Fazlić, A., Kobajica, S. (2015). Utjecaj glasina na proces kriznog komuniciranja. *Zbornik radova VIII konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, 931-942.
24. Holy, M. (2018). Globalizacija, integracija i multikulturalizam: interdisciplinarni pristup. *Suvremene teme: međunarodni časopis za društvene i humanističke znanosti*, 9(1), 11-29.
25. Howes, M., Wortley, L., Potts, R., Dedekorkut-Howes, A., Serrao-Neumann, S., Davidson, J., Nunn, P. (2017). Environmental sustainability: a case of policy implementation failure?. *Sustainability*, 9(2), 165.
26. Ivanović, V. (2014). Pojam krize: konceptualni i metodologijski aspekti. *Međunarodne studije*, 14(2), 10-28.

27. Ivezić, V. (2011). Europska nova ksenofobija i mogućnosti interkulturalnog dijaloga. *Diskursi: Društvo, religija, kultura*, 1(2), 31-48.
28. Jugo, D., Skoko, B., Petrović, M. (2021). Krizno komuniciranje u Hrvatskoj 2020.: izvori informacija, povjerenje u institucije i meka moć država. *Sociologija i prostor/Sociology & Space*, 59(3). 249-370.
29. Khodarahmi, E. (2009). Crisis management. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 18(5), 523-528.
30. Koprić, I., Marčetić, G. (2000). Kriza socijalne države, reforme javne uprave i hrvatsko upravno osoblje. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 2(1), 25-82.
31. Košutić, S. (2012). Sustavi ranog upozoravanja. *National security and the future*, 13(3), 33-54.
32. Kovač, B. (2009). Uloga novca u metastrukturalnoj promjeni tržišnog društva i globalna financijska kriza. *Politička misao: časopis za politologiju*, 46(3), 39-68.
33. Lajtman, Z. (2010). Važnost planiranja i kontroliranja. *Zbornik radova Međimorskog veleučilišta u Čakovcu*, 1(2), 51-56.
34. Laws, E., Prideaux, B. (2006). Crisis management: A suggested typology. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 19(2-3), 1-8.
35. Lončar, M. (2020). Europa između buđenja nacionalnog autoritarizma i neizvjesnih projekcija budućnosti (2015-2020). *Mali Levijatan: studentski časopis za politologiju*, 7(1), 64-79.
36. Lozina, D., Klarić, M. (2012). Javna uprava suvremene države u promijenjenim okolnostima. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 49(1), 23-37.
37. Mateljak, Ž., Gjurković, S. (2016). Primjena koncepta novoga javnog menadžmenta u funkciji povećanja efikasnosti javne uprave u Republici Hrvatskoj. *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, (3), 117-134.
38. McConnell, A. (2003). Overview: Crisis management, influences, responses and evaluation. *Parliamentary affairs*, 56(3), 363-409.
39. McConnell, A., Drennan, L. (2006). Mission impossible? Planning and preparing for crisis 1. *Journal of Contingencies and Crisis management*, 14(2), 59-70.

40. Mitroff, I. I. (1994). Crisis management and environmentalism: A natural fit. *California management review*, 36(2), 101-113.
41. Norton, D. A., Warburton, B. (2015). The potential for biodiversity offsetting to fund effective invasive species control. *Conservation Biology*, 29(1), 5-11.
42. Olsen, O. E., Kruke, B. I., Hovden, J. (2007). Societal safety: Concept, borders and dilemmas. *Journal of contingencies and crisis management*, 15(2), 69-79.
43. Petak, W. J. (1985). Emergency management: A challenge for public administration. *Public Administration Review*, 45, 3-7.
44. Putra, F. (2009, January). Crisis management in public administration. In *Planning forum* (Vol. 13, No. 14, pp. 152-177). University of Texas at Austin, Graduate Program in Community and Regional Planning, School of Architecture.
45. Tadić, J., Dragović, F., Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza—sigurnosni rizici za EU. *Policija i sigurnost*, 25(1/2016), 14-42.
46. Terkeš, V., Morović, M., Birkić, N., Karuc, E., Perić Bešlić, M., Tolić, A. (2020). COVID-19: naša prva terapijska iskustva. *Acta medica Croatica: Časopis Akademije medicinskih znanosti Hrvatske*, 74(2), 129-134.
47. Tomić, Z., Milas, Z. (2007). Strategija kao odgovor na krizu. *Politička misao: časopis za politologiju*, 44(1), 137-149.
48. Vardarlier, P. (2016). Strategic approach to human resources management during crisis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 235, 463-472.
49. Žugaj, M., Bojanić-Glavica, B., Brčić, R. (2004). Organizacijska kultura u funkciji uspješnosti poslovanja organizacije. *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, 17(1-2), 17-29.

10.3. INTERNET IZVORI

1. Bhargava, H. (2021). Coronavirus history. <https://www.webmd.com/lung/coronavirus-history>, (pristupljeno 27.02.2023.)
2. Finn, P., Mysore, M. i Usher, O. (2021). When nothing is normal: managing in extreme uncertainty. <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/when-nothing-is-normal-managing-in-extreme-uncertainty>

3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) (2023). Vladin odgovor na globalnu energetska krizu. <https://mzo.gov.hr/vijesti/vladin-odgovor-na-globalnu-energetska-krizu-1-7-milijardi-eura-za-zastitu-kucanstava-i-gospodarstva-od-rasta-cijena/5390>, (pristupljeno 16.03.2023.)
4. Otker-Robe, I., Podpiera, A. M. (2013). The social impact of financial crises: evidence from the global financial crisis. World bank policy research working paper, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16912/WPS6703.pdf;sequence=1>. (pristupljeno 15.02.2023.)
5. Riebeek, H. i Simmon, R. (2010). Global warming. <https://earthobservatory.nasa.gov/features/GlobalWarming>, (pristupljeno 05.03.2023.)
6. Vlada RH (2022). Strategija upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/10/Strategija_i_AkcijskiPlan_katastrofe_rizici.pdf (pristupljeno: 19.3.2023.)

11. POPIS SLIKA

Slika 1. Faze u Petakovom modelu upravljanja kriznim situacijama	15
Slika 2. Ključni izazovi u upravljanju kriznom situacijom u javnom sektoru	18
Slika 3. Upravljanje rizicima od katastrofa prema fazama	28
Slika 4. Povezanost društvene sigurnosti i drugih dimenzija sigurnosti	42

12. ŽIVOTOPIS



europass

Katarina Žido

Datum rođenja: 21/11/1994 | **Državljanstvo:** hrvatsko | **Spol:** Žensko | **Telefonski broj:**

(+385) 0996479784 (Mobilni telefon) | **E-adresa:** katarinazido11@gmail.com |

Adresa: 35 K. Tomislava, 32245, PODGRADE 32245, Hrvatska (Kućna)

● RADNO ISKUSTVO

Tovarnik, Hrvatska
GRANIČNA POLICAJKA MUP

02/02/2015 – TRENUTAČNO
POLICAJKA MUP

Nadzor državne granice
Utvrđivanje zakonskih uvjeta za ulazak, svrhu ulaska i putovanje te kontrolu dokumenata
Provjera valjanosti putnih isprava propisanih za prelazak državne granice
Provjera ulaznih i izlaznih štambilja
Provjera valjanosti vize

● OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

Vukovar, Hrvatska
STRUČNA PRVOSTUPNICA JAVNE UPRAVE Veleučilište "Lavoslav Ružička" u Vukovaru

● JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**

Drugi jezici: **ENGLESKI**

● DIGITALNE VJEŠTINE

Rad na raunalu | Timski rad | Internet